

6 AY (SAMSUN'DAN ÖNCE BİLİNMEYEN)

Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat insanlığı şaşkırtacak mahiyet alır... ATATÜRK

GİRİŞ

Genç yaşında Ordular Komutanlığı rütbesine yükselen Mustafa Kemal, 13 Kasım 1918'de geldiği İstanbul'dan 16 Mayıs 1919'da ayrıldı; dolu dolu altı ay... Üzüntülü, acılı, tehlikelerle dolu altı ay...

Zaman zaman köşesine çekilip kendini dinledi. Olup bitenleri yeniden değerlendirdi. O günleri yaşamış olan Prof. Bayur "*Mustafa Kemal en büyük siyasal yeteneğini İstanbul'da geçirdiği bu altı ay boyunca göstermişti,*" der.

Mustafa Kemal'in İstanbul'daki ana stratejisi ve kullandığı söylem: "*Yurdumuz, milletimiz en zor günlerini yaşıyor, el birliği ile yurdu kurtaralım, öbür işleri sonra düşünürüz,*" biçiminde özetlenebilir. Yurdun ve milletin kurtuluş ve esenliğini hedefleyen bu sözler, İttihat Terakki ile Hürriyet ve İtilaf Partisi ileri gelenlerini, hâttâ padişahçıları bile yumuşatıyordu.

İstanbul'daki Faaliyetlerin Üç Ana Aşaması

Mustafa Kemal'in bu kitapta ele alınacak İstanbul'daki faaliyetleri üç ana aşamada özetlenebilir.

Birinci Aşama: Siyasal Girişimler

Bu aşamada, Mustafa Kemal hükümette yer alıp Harbiye (Savaş) bakanı olmak için çalışmalar yapmıştır. Yasal yollardan siyasal girişimlerde bulunmuştur. Sivil giysileriyle meclise gitmiş, milletvekilleriyle toplantılar yapmıştır.

İkinci Aşama: İhtilalci Darbe Girişimleri

Birinci yolun gerçekleşmesinin olanaksızlığı anlaşılınca, Mustafa Kemal ve arkadaşları ihtilalci metotlara yönelmişlerdir. Hükümeti darbe yaparak devirmek ve Kuvay-ı Milliyecilerin yer aldığı bir hükümetin oluşmasını sağlamak için ihtilalci yöntemler aramışlardır. Bunu gerçekleştirmek için bir İhtilal Komitesi kurmuşlardır.

Üçüncü Aşama: Anadolu'ya Geçiş Kararı

Her iki metodun, daha doğrusu barışçıl ve ihtilalci yolların denenmesi ve her çareye başvurulmasına karşın hükümette görev almanın olanaksızlığı ortaya çıkınca Anadolu'ya geçme planları yapılmaya başlanmış ve buna bağlı olarak Anadolu'da verilecek bağımsızlık savaşının kadrosunun oluşturulması için çalışmalara girişilmiştir.

İlişkiler Zincirini En Üst Düzeyde Kullanmak

Mustafa Kemal bu aşamalar sırasında eşzamanlı ve iç içe olarak özellikle pâdişah, İngilizler, İtalyanlar, eski politikacılar, gazeteciler, eski komutanlar, genç subaylarla ilişkisini hiçbir noktada yitirmemiş, hep canlı tutmuştur.

I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONA ERMESİ

Osmanlı İmparatorluğu, Ekim 1914'te âdeta sürüklenircesine girdiği I. Dünya Savaşı'ndan, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'yla ve çok büyük kayıplar vererek çıkabildi.

Osmanlı orduları dört yıl süren bu zorlu savaşta, birbirinden çok uzak yerlerde Çanakkale, Kafkasya, Irak, Suriye, Filistin, Hicaz, Yemen, Süveyş Kanalı, Makedonya, Galiçya ve Romanya cephelerinde savaştı.

Neden bu kadar çok cephede savaş!.. Çünkü Osmanlı hükümeti o sırada Almanların güdümündedir; amaç, Almanya'nın yararları için on bir ayrı yerde cephe açarak İngilizleri uğraştırmaktır...

Ege Denizi'nde Limni Adası'nın Mondros limanında, İngilizlere ait Agamemnon zırhlısında yapılan görüşmeler sonunda imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması, "ateş kesme" ya da "silahları

bırakma” kavramlarının çok ötesinde, siyasal nitelikli, önemli maddeler içeriyordu. Bu anlaşma, bir ateşkes değil, açıkça siyasî bir anlaşmaydı ve I. Dünya Savaşı galiplerinin, bir uçtan öbür uca Türk yurdunu işgal etmek istediklerini gösteriyordu.

Mondros Ateşkes Antlaşması, Türklerin belki de tarih boyunca imzaladığı en ağır şartları taşıyan bir antlaşmadır. 30 Ekim 1918’de ateşkes imzalandığında Atatürk, Suriye-Irak cephesinde Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı’nda 7. Ordu’nun komutanıydı.

30 Ekim 1918’de ateşkes antlaşmasının imzalandığı, Savaş bakanlığı tarafından tüm askeri birliklere bildirilmiş ve ateşkes koşullarına kesinkes uyulması istenmişti.

Mustafa Kemal kendisine bağlı askeri birliklere bir talimat gönderdi ve işgallere karşı çıkılmasını istedi. Verdiği emirlerle Mustafa Kemal, fiilen Mondros Ateşkesi’nin hükümlerine karşı çıkıyor, aslında ileriye dönük önlemler alıyordu.

İstanbul hükümetinin göremediği, ama Mustafa Kemal’in öngördüğü işgaller birkaç gün içinde başlamıştı. İngilizler öncelikle İskenderun’a yöneldiler.

İngilizler Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan sonraki bu kısa sürede Osmanlı hükümetine karşı önce yumuşak davrandılar. Çanakkale Boğazı’ndaki mayınların temizlenmesini beklediler ve 6 Kasım 1918’de, Çanakkale Boğazı’ndan savaş gemilerini hiçbir engelle karşılaşmadan geçirdiler ve İstanbul’a doğru yöneldiler. 8 Kasım 1918’de de petrol bölgesi Musul’u işgal ettiler. Onlar için artık her şey yolundaydı.

Ne yazık ki, gelişmelerin özünü İstanbul hükümeti anlayamıyor ve İskenderun konusunda sert tavır takınan Mustafa Kemal’i suçlu görmek yoluna gidiyordu.

Yıldırım Orduları Dağıtılıyor ve Mustafa Kemal İstanbul’a Çağırılıyor

İstanbul, Mustafa Kemal’in karşı çıkışlarından hiç de memnun değildi. İngilizler ne isterse yerine getirilmeliydi. Bu nedenle Yıldırım Orduları Grubu 10 Kasım 1918 günü dağıtıldı, böylece Mustafa Kemal’in on bir gün süren ordular komutanlığı elinden alındı ve İstanbul’a geri çağırıldı.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı’nın Başlangıcı

Ulusal Bağımsızlık Savaşımız genellikle, 19 Mayıs 1919 tarihiyle başlatılır. Oysa Prof. Dr. Stanford J. Shaw, “*Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*” adlı iki ciltlik ve daha sonra yayımlanan İngilizce “*From Empire to Republic*” adlı 5 ciltlik eserinde, “*Türk Bağımsızlık Savaşı*”nın başlangıç tarihini Kasım 1918 olarak gösterir.

Mustafa Kemal’in Mondros Ateşkesi’nden hemen sonra İstanbul hükümeti ile tartışma açması, Mondros Ateşkesi’nin koşullarına karşı çıkması, İskenderun limanına çıkacak olan İngiliz güçlerine engel olmak için silahla karşılık verilmesini emretmesi ve sonunda Ali Fuat Paşa ile görüşüp, ileriye dönük direniş örgütü kuruluşunun ilk önlemleri alması, “Türk Bağımsızlık Savaşı”nın tohumlarının atıldığını gösteriyordu.

MUSTAFA KEMAL İSTANBUL’DA

Mustafa Kemal, soğuk bir Kasım günü İstanbul-Haydarpaşa tren istasyonuna vardığında, kendisini sâdece yakın arkadaşı Dr. Rasim Ferit Bey (Talay) karşıladı. Tarih 13 Kasım 1918 Çarşamba’dır.

Yanında yaveri Cevat Abbas’la birlikte Adana’dan başlayan ve üç gün süren uzun tren yolculuğunda Mustafa Kemal çok düşünceliydi.

Haydarpaşa Garı’ndan eski ve küçük bir motorla işgal gemilerinin arasından geçerek Sirkeci yönüne doğru giden Mustafa Kemal’in içinde bulunduğu ruh halini anlamak pek de güç değildir.

Çanakkale’de yenilerek yüz geri edilen bu donanma işte şimdi, hiçbir engelle karşılaşmadan İstanbul’a gelip demirlemişti. Düşman gemileri arasından boynu bükük geçen 37 yaşındaki genç Mustafa Kemal’in ruhunda yaşadığı fırtınalar...

İşte, boynu bükük Mustafa Kemal’in bu acı tablo karşısında dışavuran duygularını yansıtan üç kelime... “*Geldikleri gibi giderler!*”

KASIM-ARALIK 1918

1918 Kasım ayının 13'ünde İstanbul'a gelen Mustafa Kemal nasıl bir siyasal durumla karşı karşıyadır? Bunu anlayabilmek için 1918 yılının Kasım ayı başlarındaki genel duruma bakmamız gerekir.

29 Eylül 1918'de önce Bulgaristan sonra Almanya ateşkes isteğini resmen açıkladı. Bu durum karşısında, 5 Ekim 1918'de Osmanlı devleti de ateşkes isteğini resmen açıklamak zorunda kaldı. Mondros Ateşkes antlaşması 30 Ekim 1918'de imzalanacaktı.

Yakın arkadaşları, nerede olursa olsun Mustafa Kemal'e İstanbul'daki siyasal gelişmelerle ilgili bilgi aktarmışlardır. Bu bağlamda Atatürk'ün yakın arkadaşlarından Dr. Rasim Ferit Bey (Talay), İstanbul'daki son durumu, Tevfik Paşa'nın hükümet kurmakta karşılaştığı güçlükleri, o sırada Halep civarında bulunan 7. Ordu Komutanı Mustafa Kemal'e bildirmişti.

Hemen harekete geçen Mustafa Kemal, Dr. Rasim Ferit Bey'e "şifreli ve çok gizli" kaydıyla gönderdiği telgrafın zaman geçirmeden padişahın başyaveri Albay Naci Bey'e ulaştırılmasını istemişti.

Bu telgrafta Mustafa Kemal siyasal bir girişimde bulunuyor, öneriler yapıyor, hükümette yer alması gereken kişilerin isimlerini sayıyor, kendisine hükümette yer verilmesini istiyordu.

Bu telgrafi alan Dr. Rasim Ferit Bey hemen Dolmabahçe Sarayı'na giderek telgrafi Başyaver Albay Naci Bey'e iletti. Başyaver Naci Bey o sırada Ahmet İzzet Paşa'nın hükümeti kurmak üzere padişahın huzurunda olduğunu söyledi. Telgrafi padişaha ulaştırmanın tam zamanıydı; Başyaver Naci Bey içeriye girerek telgrafi padişaha sundu.

14 Ekim 1918'de Ahmet İzzet Paşa kabinesinde, Atatürk'ün önerdiği Fethi Okyar içişleri Bakanı; Rauf Orbay Bahriye Bakanı; Hayri Bey Şeyhülislam olarak görev aldılar, ama Mustafa Kemal'e yer verilmemişti. Bu konuda İttihat ve Terakki'nin önemli kişilerinden gazeteci Hüseyin Cahit şunları yazmaktadır.

"Mağlubiyet gerçekleşmişti. Harbi yapan kabine, hükümet mevkiini terk ediyordu. Zihinlerde ve ruhlarda endişe ve ıstırap vardı. Enver'in sesi hâlâ kulaklarımdadır. Padişaha kabinesinin istifasını götürecek Talat Paşa'ya: 'Harbiye Nezareti için Mustafa Kemal'i tavsiye et. Harbiye'ye o gelmelidir. Ondan başka orduyu toparlayacak kimse yoktur,' diyordu.

Evet onu tanyanlar, Mustafa Kemal'i Harbiye Bakanı olarak görmek istiyorlardı, ama bu arada hükümet kurulmuş, Ekim ayının sonunda Mondros Ateşkes Antlaşması da imzalanmıştı. Artık olanlar olmuştu. Mustafa Kemal de İstanbul'a gelmişti. Şimdi gelişmeleri izleyelim:

Ahmet İzzet Paşa'yı Ziyaret

Mustafa Kemal 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelince, doğru Pera Palas Oteli'ne gitti, yerleşti. En kısa sürede eski arkadaşı Rauf Orbay'la buluştu.

Sadrazamlıkta bir ay kadar kaldıktan sonra istifa eden Ahmet İzzet Paşa henüz sadrazamlık konağından ayrılmamıştı. Çünkü sadrazamlığa atanan Tevfik Paşa henüz meclisten güvenoyu almamıştı.

Hükümet listesi meclise sunulmuştu; ancak henüz güvenoyu almamış olan Tevfik Paşa'nın güvenoyu alması engellenebilir miydi? Böylece İzzet Paşa yeniden başbakanlığa getirilebilir miydi?

Eldeki olanaklar kullanılarak, İzzet Paşa'nın tekrar hükümet kurması için çalışmalar yapılmalıydı.

İstanbul'a gelişinin ertesi günü yoğun olarak hükümet çalışmaları içine giren Mustafa Kemal, bir gün sonra, 15 Kasım 1918 Cuma günü, Cuma selamlığında Pâdişah Vahdettin'le görüştü. Padişaha, hükümet konusunda yaklaşımda bulundu ise de, padişah o konulara girmek istemedi. Bu görüşme bir bakıma, cepheden yeni dönen Mustafa Kemal Paşa'nın padişaha gelenek gereği bağlılık gösterisinden ileriye geçemedi.

Mustafa Kemal Kafasındaki Modeli Padişaha Anlatabilir mi?..

Mustafa Kemal 18 Kasım 1918 Pazartesi günü mecliste yapılan oylamayla Tevfik Paşa hükümetinin güvenoyu alacağı anlaşılınca, padişaha gidip olan biteni ve kafasındaki hükümet modelini içtenlikle anlatmak istiyor.

Görüşme isteminin altında, Pâdişah Vahdettin'le Almanya seyahati sırasında geliştirdiği yakın ilişkiye olan güveni yatmaktadır. Ayrıca Vahdettin, çok kısa bir süre önce 22 Eylül 1918'de kendisine

“olağanüstü hizmetleri ve 7. Ordu’yu imhadan kurtardığı için fahri (onursal) yaverlik” unvanını vermiştir. Bu nedenlerle, Vahdettin üzerinde etkili olabileceğini sanmaktadır.

Ancak en kısa sürede, belki de 24 saat içinde konuşma olanağını elde edeceğini sanan Mustafa Kemal’e dört gün sonrası için, 22 Kasım 1918 Cuma gününe, Cuma namazı sonrası Cuma selamlığında randevu verildi. Şimdi olan biteni yine Mustafa Kemal’in anlatımından izleyelim:

“Cuma selamlığına gittim; namazdan sonra oradaki salona davet eden Vahdettin’le, dışarıda dinleyenler tarafından çok uzun olarak yorumlanmış bir görüşmede bulunduk.

Gerçekten görüşme, zaman itibarıyla uzun sürdü, ancak fikir alışverişi itibarıyla pek kısa olmuştur. Ben tahmin edebileceğiniz temel üzerinde onu aydınlatmak ve uyarmak için giriş yaparken, o çok usta bir biçimde açıklamama öncelik aldı. Dedi ki:“Ordu Seni Çok Sever...”

- Ordunun kumandan ve subayları eminim ki, seni çok severler, bana güvence verir misin ki, onlardan bana bir fenalık gelmeyecektir?

Birdenbire böyle bir sorunun maksat ve anlamını kavrayamadım. Sordum:

- Ordu tarafından aleyhinizde harekete ait bilgi ve özel istihbaratınız mı var, efendim?

Gözlerini kapadı. Olumlu ya da olumsuz cevap vermedi, aynı soruyu tekrar etti. Cevap verdim:

- Gerçekte, ben İstanbul’a geleli birkaç gün oldu, buradaki durumu yakından bilmiyorum, fakat ordu kumandan ve subaylarında, zati şahanenizle karşı karşıya bulunması için bir sebep olabileceğini sanmıyorum.

Çok belirsiz, üstü kapalı bir biçimde ilave etti:

- Yalnız bugünden söz etmiyorum, bugünden ve yarından.

Son cümle, bende bir kuşku uyandırdı, demek ki yarın padişahın öyle bir hareket yapma olasılığı vardır ki, ordu vatansever kumandan ve subayları üzebilirler.

...Pâdişah gözlerini açarken ayağa kalktı ve şu sözlerle görüşmeye son verdi:

- Siz akıllı bir kumandansınız, arkadaşlarınızı aydınlatıp yatıştıracağınıza eminim.

Çok ümitsiz ve üzüntülü, fakat üzüntümün gerçek sebebini dahi anlayamamış halde Vahdettin’in salonundan çıktım.

İtiraf ederim ki, o anda bu bakışların manasını anlayamamıştım. Ancak bir iki gün sonra artık her sırrı öğrenmiştim. Bu geçen günler zarfında ne olmuştu, onu cümleler bilirsiniz. Meclisi Mebusan feshedilmişti!

İLİŞKİLER ZİNCİRİ

Mustafa Kemal, bir hafta on gün kadar kaldığı Pera Palas Oteli’nde, o kısa sürede çok yoğundu. Bir yandan meclisteki siyasal girişimler, padişahı ziyaret, öte yandan eski arkadaşlarıyla buluşmalar... Bu arada İngiliz generalleriyle etkileşimi ve bir İngiliz gazeteci ile görüşmesi önemlidir.

Mustafa Kemal’in Pera Palas’ta kaldığı ilk günlerde diğer bir grup İngiliz generali ile de bir ilişki olasılığı doğdu, ancak bu kez durum biraz değişti. Mustafa Kemal o gece Pera Palas’ın restoranında masasında tek başına akşam yemeğini yemiş tam kahvesini ısmarlamak üzereyken, şef garson yanına geldi.

- Affedersiniz paşa hazretleri, biraz ötede İngiliz generalleri oturuyorlar. Sizi masalarına davet ediyorlar. Masamıza buyursun kahvemizi birlikte içelim diyorlar.

Mustafa Kemal’in yanıtı şöyle oldu:

- Onlara söyle, bizim geleneklerimize göre daveti ev sahipleri yapar. Onlar şimdi her ne kadar işgal kuvvetleri komutanları olsalar da bu ülkede yine misafirdirler. Burada ev sahibi benim. Geleneklerimize uysunlar, gelsinler ev sahibinin masasında, benim davetlim olarak kahvelerini içsinler, dedi.

Mustafa Kemal’in bu sözlerini şef garson olduğu gibi İngiliz generallere aktardı. Generaller bu yanıt karşısında masalarında kaldılar.

Casus Rahip Frew ile Görüşme

İstanbul’da Mustafa Kemal’in görüştüğü kişilerden birisi de İngiliz Rahip Frew’dü. Öncelikle Rahip Frew kimdir? Ona bakalım.

Mütareke yıllarında İngiliz gizli servisinin önemli bir üyesi olarak İstanbul’da çalışan İngiliz rahibi Frew çok etkiliydi; çok yetenekli ve azılı bir casustu.

Mustafa Kemal, Rahip Frew ile, İstanbul'daki Pera Palas Oteli Müdürü Mösyö Martin'in aracılığıyla iki kez görüştü. Bu görüşmelerde, Frew özellikle Ermeni tehciri (göç) konusu üzerinde durmuştur. İttihat ve Terakki'nin savaş sırasında, özellikle "tehcir" sırasında işlediği öne sürülen suçlardan sorumlu tutulması gerektiğini belirtmiş; Mustafa Kemal'i bu noktada inandırma ve yönlendirme gayreti içerisine girmiştir.

Öncelikle Rahip Frew ile yapılan görüşme için Mustafa Kemal'in anlatımına bakalım:

Davet günü Madam Martin'in salonundayız. Biraz sonra 'Mösyö Frew' dediler, içeriye giren zat oturduğum kanepenin soluna yerleşti. Fransızca konuşuyorduk:

-Ben çoktan beri Türkiye'de yaşayan bir ecnebiyim, diye söze başladı. Türkleri, daha doğrusu İttihat ve Terakki idaresini bizzat gördüm. Ne fecidir efendim, bilirsiniz. Umumi harpte şahit olduklarımı tekrar etmekten utanırım. Belki de hepsini anlatsam, medeniyet alemi Türkiye'yi mahveder!"

Bu sözler üzerine Mustafa Kemal, konuşmayı keserek şunları söyledi:

"- Fakat, siz benimle görüşmek istemişsiniz. Bu hanım ve kocası aracılık ettiler. Sizinle konuşmamın faydalı olacağını söylediler. Bana bunları söylemek için mi bu görüşmeyi istediniz?"

- İttihat ve Terakki'nin cinayetlerini evvela tasdik etmelisiniz, diye karşılık verdi.

Mustafa Kemal yanıt verdi:

- Ben İttihat ve Terakki'nin temsilcisi değilim."

-Evet, İttihat ve Terakki'nin temsilcisi değilim. Fakat müsaadenizle söyleyeyim ki İttihat ve Terakki vatansever bir cemiyet idi. Başlangıcından çok az zaman sonrasına kadar ben de bu cemiyet içerisinde bulundum. Cemiyet hiçbir vakit sizin bu aşağılamalarınızı hak verecek bir nitelik almamıştır. Çok kusurları ve yanlışları olabilir. Ama vatanseverliği, münakaşaların üstindedir.

Bu zatın bu buluşmayı niçin istediğini hâlâ anlamadım.

Atatürk, Söylev'de Rahip Frew için "maceraperest bir İngiliz" nitelemesini yapmıştır, İngiliz Dostları Derneği'ni anlatırken "yapılan iş ve işlerden anlaşıldığına göre, derneğin başkanı Rahip Frew idi," demiştir.

Ağustos 1918'de İstanbul'da kurulan İngiliz Dostları Derneği'nin başkanı olan Rahip Frew, daha sonra elde edilen belgelere göre Ulusal Kurtuluş Savaşı başlarında ortaya çıkan isyanların mimarlığını yapmıştır.

Millî mücadele döneminde çıkan 21 önemli ayaklanmanın gerisinde bu derneğin olduğu belgelere bağlanmıştır.

Mustafa Kemal Pera Palas'tan Ayrılıyor

Pera Palas, o dönemde İstanbul'un en ünlü otelidir. Mustafa Kemal de İstanbul'a gelişinde hep bu otelde kalırdı. Henüz bir hafta on gün geçmişti ki, Pera Palas'taki durumundan tedirgin olmaya başladı. İşgal subayları otelde cirit atıyorlardı. Davet edildiği halde işgal kuvvetlerinden İngiliz generallerin masasına gitmediği duyulmuştu, sık sık üzerinde düşman gözleri duyumsuyordu.

Öte yandan, Pera Palas'ın fiyatı da yüksekti, parasal durum sürekli orada kalmasına olanak tanımıyordu. Mustafa Kemal'in Şişli'deki üç katlı eve taşınışı 8 Aralık 1918 Pazar günü ya da 16 Aralık Pazartesi günüdür.

Bu durumda Pera Palas oteliyle Salih Fansa'lardaki kalışı toplam 24 ya da 33 günlük bir dönemi kapsamış olmaktadır. Bunun bir hafta on günü Pera Palas'ta, iki haftalık bir bölümü de Fansa'ların konağında geçmiş oluyor. Daha sonra Şişli'de Halaskargazi Caddesi'ndeki Ermeni vatandaşı Madam Kasapyan'ın evi, Fansa'ların aracılığı ile bulundu ve kiralandı.

Mustafa Kemal, İstanbul'a geldiğinde bu aşamada en yakın ilişki içinde olduğu kişiler Rauf Orbay, Ali Fethi Okyar, İsmet İnönü ve İsmail Canbulat beylerdir.

Rauf Orbay bu ilk dörtlerin (Mustafa Kemal, Ali Fuat, İsmail Canbulat, Rauf Orbay) mütarekenin ilk günlerindeki çalışmalarını şöyle anlatmaktadır:

"Biz Mustafa Kemal Paşa, Ali Fethi ve İsmail Canbolat beylerle ben Ahmet İzzet Paşa'nın konağında verdiğimiz karara uyararak tam bir ümitle... geceli gündüzlü çalışmaya koyulmuştuk."

Bir başka yerde Orbay şöyle diyor:

"En yakın ve mahrem arkadaşları olarak yine Ali Fethi, İsmail Canbolat ve ben vardım. Hemen her gün buluşur, toplanır, konuşur, daha doğrusu dertleşirdik."

İsmet İnönü, o sırada Harbiye Bakanlığı müsteşarlığı görevindeydi, ayrıca barış koşullarını hazırlama komisyonuna başkanlık yapıyordu. Harbiye Bakanlığı'nda olup bitenden birinci elden bilgi sahibiydi, bu nedenle Mustafa Kemal'le sürekli görüşüyorlardı, ancak dikkat çekmemesi için de özen gösteriliyordu.

BASINLA İLİŞKİLER

Mustafa Kemal İstanbul'da kaldığı 6 ay içerisinde basını hiçbir zaman ihmal etmedi, basınla ilişkilerini belli bir düzeyde tutmaya çalıştı.

Minber Gazetesi

Minber gazetesi, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından iki gün sonra, 1 Kasım 1918 Cuma günü yayınlanmaya başladı. Gazetenin kurucuları Fethi Okyar, Dr. Rasim Ferit Talay ve Mustafa Kemal'dir.

Camilerde duaların okunduğu ve öğütlerin verildiği yüksek ve merdivenli özel yere minber denir. Kürsü anlamına gelen Minber de bu çok zor koşullarda kamuoyunu aydınlatmak ve oluşturmak amacını taşıyordu. Gazetenin adını Mustafa Kemal koymuştu. Gazetede başyazıları Fethi Okyar yazacak ve gazeteyi Dr. Rasim Ferit Bey yönetecekti.

17 Kasım 1918 Pazar günü Minber daha etkin bir biçimde siyasî olayların içine giriyor ve başbakanlığa yeni atanmış olan Tevfik Paşa hükümetini şiddetle eleştiriyordu.

Aynı günkü gazetede “*Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat (Görüşme)*” başlığı altında yapılan uzun bir söyleşiye yer verilmişti. Bu söyleşide, Mustafa Kemal “*Arıburnu ve Anafartalar'daki büyük savaşların biricik kahramanı*” ve başkent İstanbul'u kurtaran kişi olarak nitelenmişti.

Bu söyleşi ile günün koşullarında, gerek saraya gerekse kamuoyuna mesajlar veriliyordu.

Minber'in yazılarında başbakanlığa atanmış olan Tevfik Paşa yıpratılırken genç general Mustafa Kemal ileri görüşlü, devlet adamı niteliklerine sâhip bir asker olarak tanıtılıyor, kurulabilecek olan yeni bir hükümette etkili bir savaş bakanı olarak gösterilmek isteniyor, kamuoyu yaratılıyordu. Aslında Minber hükümeti bunaltmak ve çekilmesini sağlamak için ciddi ve sürekli bir kampanya başlatmıştı.

İstanbul'da kurulan Wilson Prensipleri Cemiyeti, ABD Başkanı Wilson'un I. Dünya Savaşı sonrası ortaya arttığı ilkeleri amaç edinerek kurulmuştu. Bu cemiyette o günlerin hemen tüm ünlüleri yer almıştı. Halide Edip, Dr. Celal Muhtar, Ali Kemal, Refik Halit gibi o günün önemli yazarları yönetim kuruluna getiriliyor.

Dernek Türkiye için Amerikan mandacılığının da öncülüğünü yapıyordu. ABD Başkanı Wilson'a gönderilen mektupta, Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelerin Türkiye'den koparılmasına karşı çıkılıyor ve Türkiye kendi ayakları üzerinde durabilecek bir duruma gelinceye kadar (15 yıl) Amerikan mandaterliği isteniyordu.

Ahmet Emin Yalman, bu derneğin Halide Edip'in girişimiyle kurulduğunu belirtir.

Çok ilginçtir ki, Wilson Prensipleri Derneği bütün basında olumlu karşılanırken, bu girişime sâdece Minber hemen karşı çıktı. 7 Aralık 1918 günü Minber'deki Wilson Prensipleri Derneği'ne sert bir dille çatan başyazı: “*Temelsiz Bir Bina: Wilson Prensipleri Derneği*” başlığını taşıyordu.

Bu kadar ünlü kişinin kurduğu bir dernek ortada, umutsuzluk var ve kurtuluş için ufukta hiçbir belirti görünmüyor, ama Mustafa Kemal bu düşünceye şiddetle karşı çıkıyordu.

1919 Aralık ayının 11, 13 ve 17. günleri yayınlanan Minber'in birçok yerinin beyaz çıktığı ve sansüre uğradığı görülmektedir.

20 Aralık 1918'de Minber yine kamuoyu yaratmak ve ulusa umut vermek için “*Hükümet ve millet el ele vererek tarihimizde misli görülmemiş bu buhranlı günleri aşmaya mecburuz. Millet'in meselelere sâhip çıkışı umut vericidir,*” diyordu.

Ne yazık ki, Minber sansürün ve mali durumun baskılarına dayanamadı ve 20 Aralık 1918'de son sayısını çıkararak yayınına son verdi. Zâten bir gün sonra da Osmanlı Mebusan Meclisi pâdişah tarafından kapatıldı.

Diğer Gazetelerle İlişkiler

Mustafa Kemal, İstanbul'da yayınlanan diğer gazetelerle de ilişkisini sürdürdü. Zaman ve Vakit gazetelerine verdiği demeçlerle halkın umutsuzluğunu gidermek ve kamuoyu yaratmak yollarını denedi.

Mustafa Kemal, gerektiğinde kimi gazetelere sert yanıtlar da verdi, kimi gazetelerle dava açacak derecede kavgalar da yaptı. İleriki sayfalarda, yeri geldiğinde tüm bu olaylar ve ilişkiler üzerinde durulacaktır.

GÜÇ DENGESİ VE SİYASAL GİRİŞİMLER

Mondros Ateşkesi'nden sonra, İstanbul'daki siyasi güç dengesi temel olarak dört noktaya dayanıyordu:

1. Pâdişah, 2. Hükümet, 3. Meclis ve 4. İşgal kuvvetleri. Bunlara ilave olarak siyasî partiler ve çeşitli platformlar vardı.

Siyasal açıdan öncelikle pâdişah ve meclisi ele alalım.

Pâdişah ve Meclis

İngiliz işgal gücü komutanı ve siyasi komiserinin pâdişah üzerindeki baskısının giderek yoğunlaşması sonunda meclis 21 Aralık 1918'de kapatıldı.

Mecliste kısıtlı da olsa kimi konularda milletvekillerinin düşüncelerini dile getirebilmeleri, hükümete karşı güven oylaması düzenek ve araçlarının çalıştırılabilmesi meclisin kapatılmasıyla tamamen ortadan kalkıyor, böylece hükümetlerin oluşması tamamen padişahın istek ve iradesine kalmış oluyordu.

Pâdişah aynı zamanda kutsal alanı etkileyen halife kimliği nedeniyle de ağırlık taşıyordu.

İşgal Kuvvetleri

Silahlı işgal kuvvetleri güçleri İngiliz, Fransız ve İtalyan askeri varlığından oluşuyordu. Etkin ve belirleyici güç İngilizlerdi.

Mustafa Kemal, İstanbul'da kaldığı altı ay süresince padişahla altı kez görüşmüştür.

Üzerinde durulması gereken nokta, padişahla yapılan görüşmelerde Mustafa Kemal geleneksel nezaket kurallarına son derece bağlı kalmış ve padişaha saygılı olmuştur. Böylelikle kendisi hakkında hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak bir tavır sergilemişti. Bu genel davranış, kuşkusuz Atatürk'e Samsun'a gidiş görevinin verilisinde son derece yararlı ve etkili olmuştur.

Padişahın özellikle iki noktada Mustafa Kemal'e karşı tam bir güveni oluşmuştu.

Birincisi Mustafa Kemal Almanlara karşıydı. Gerek Almanya seyahatinde, gerekse I. Dünya Savaşı sürerken Alman subaylarına karşı takındığı tavırlar ve yazdığı eleştirel raporlar ilgililer tarafından çok iyi biliniyordu.

İkincisi Mustafa Kemal aynı zamanda İttihat ve Terakki'nin askeri lideri, Enver Paşa'ya karşıydı, bu da çok iyi biliniyordu.

Bu iki önemli karşıtlık, padişahla Mustafa Kemal'i o belirli zaman kesitinde, bu konulardaki düşünce çizgisinde birleştirmişti. Çünkü pâdişah da Almanlara ve İttihat ve Terakki'ye şiddetle karşıydı, Osmanlı devletinin bu savaştaki yenilgisini Almanlarla çok sıkı ilişkiler kuran ve Osmanlı'yı savaşa sokan İttihat ve Terakki'ye bağlıyordu.

İngilizlerle İlişkiler

İngilizlerle ilişkiler iki noktada görülür. Basına yaptığı açıklamalarda İngilizleri tam olarak karşısına almamak ve olanaklar çerçevesinde kimi İngiliz yetkili kişilerle görüşmeler yapmak... İşte Mustafa Kemal'in mütareke İstanbul'unda izlediği ince politika buydu.

İngilizler için kabul edilmezlik, İttihat Terakki üyesi olmak, Almanlara yakın olmak, Ermeni göç ettirme (tehcir) uygulamasında yer almak gibi üç önemli nedene bağlıydı. Mustafa Kemal'in durumu bu üç noktaya da uymuyordu.

İngilizler çeşitli denemelerden sonra padişahın İngiliz yanlısı tutumuna kesinkes inanmışlardı. Padişah da bu konuda İngilizlerle sürekli ilişki içerisindeydi.

İttihat ve Terakki'nin Kapanması

Mondros Ateşkesi'nin imzalanmasından bir gün sonra 1 Kasım 1918 günü İttihat ve Terakki'nin olağanüstü kongresi toplandı. Yakın zamanlara kadar, Osmanlı devletine egemen olan partinin artık son kongresiydi.

Talat Paşa söz alarak, partinin bir tarihçesini sundu ve sözlerini şöyle bağladı: “*Vaziyetin aldığı şekil üzerine İttihat ve Terakki hükümeti, iktidar mevkiini terk ettiği gibi, Cemiyet liderleri de istifa ediyorlar.*” Bu noktada Talat Paşa delegelere seslenerek kongrenin gelecek için de karar vermesini de istedi.

İttihat ve Terakki'nin kongre çalışmaları sürerken, üçüncü günü Talat, Enver ve Cemal paşaların yurtdışına kaçtığı haberi kongrede ve tüm ülkede bomba etkisi yaptı.

Ne var ki, İttihat ve Terakki liderleri Talat, enver ve Cemal paşaların yurtdışına kaçmaları, İttihat ve Terakki'nin görkemli geçmişine büyük bir darbe vurmuş, “İttihatçılık” ülkeyi savaşa sürükleyen anlayışı da aşarak, birçok kesimde bir tür “vatan hainliği” olarak nitelenmeye başlamıştı.

Böyle bir ortamda, Mustafa Kemal, politikanın içindeymiş gibi bir görünüm vermek istememişti. O, partiler üstü bir kişilik, savaş kazanmış bir komutan olarak Harbiye bakanı olmak istiyordu.

Hürriyet ve İtilaf

İttihat ve Terakki'ye tam karşıt olan siyasi kuruluş Hürriyet ve İtilaf Fırkası'dır. Bu partinin kurucuları Dr. Rıza Nur, Damat Ferit Paşa, Amasya mebusu İsmail Hakkı Paşa, Tokat mebusu Mustafa Sabri Efendi gibi kişilerdi. Partinin etkin olarak toparlanması Ocak 1919 ortalarından sonra gerçekleşmiştir. Partinin başkanlığına Damat Ferit Paşa getirilmişti.

Hürriyet ve İtilaf Partisi, İttihat ve Terakki kadrolarını ve düşüncesini ortadan kaldırmayı temel amaç olarak benimsemişti.

Mütareke döneminde, İttihat ve Terakki'nin giderek zayıflaması nedeniyle parti politik alanda tek başına kalmıştı; üstelik pâdişah tarafından da destekleniyordu.

Millî Kongre'nin Toplanması

70 kadar dernek ve sivil örgüt kuruluşundan ikişer temsilcinin katılması ile 29 Kasım 1918'de partiler üstü bir kuruluş olarak ortaya çıkan Millî Kongre, bugünkü deyişle bir “*düşünce platformu*” niteliğindedir. “*Kuvayı Milliye*” deyişini ilk kez bu kuruluş tarafından kullanılmıştır.

O dönemde herkes umutsuz, herkes kendine göre bir çare üretmeye çalışıyor... 11 Aralık 1918'de Millî Kongre, yayınladığı bildiriye “*bilumum anasır-ı Osmaniye*”nin bugünkü dille “*tüm Osmanlı unsurlarının*” ülkenin çıkarları doğrultusunda birleşmesini amaç olarak ortaya koymuştu.

İngilizler ve pâdişah Millî Kongre'nin çalışmalarından hoşlanmadılar. Zâten Millî Kongre'nin toplanmasını sağlayan Dr. Esat Paşa sonraları (18 Mayıs 1919) tutuklandı. Burada belirtmekte yarar vardır ki, Millî Kongre'ye bağlı üyelerin önemli bir bölümü sonradan millî mücadeleye katılmıştır.

Teali-i İslam (İslamın Yükselmesi) ve Tarik-i Salah (Dine Bağlılık Yolu) Cemiyetleri

Bu cemiyetler, temelde dine dayanan bir siyaset güdülmesini isteyen kuruluşlardır.

19 Şubat 1919'da İskilipli Mehmet Atif Efendi'nin başkanlığında medrese mensupları tarafından kurulan Teali-i İslam Cemiyeti'nin tüzüğünde “*Halifelik ve saltanatı kurtarıp hürriyete kavuşturmak için bütün Müslümanların birleşmesi*” isteniyordu.

Bu dernek din-devlet işbirliğini savunuyor ve Hürriyet ve İtilaf Partisi'ni destekliyordu, sonraları da “*millî mücadele*”ye karşı tavrı aldı.

Mütareke sırasında, özellikle İslam ve İslam Federasyonu'na önem veren akımlar gözde idi. Buna göre, “Türkiye'nin merkezini oluşturacağı bir İslam federasyonunun yaratılması” isteniyordu.

Mustafa Kemal tüm bu kuruluşları titizlikle izliyor, bu kuruluşlara katılmıyor, ancak bu kuruluşlardan ulusal bağımsızlık mücadelesinde yararlanma yollarını arıyordu.

ARALIK 1918

Ali Fuat Cebesoy'un İstanbul'a Gelişi

Ali Fuat Cebesoy Adana'da Mustafa Kemal'in kendisine verdiği talimatları yerine getirdi. Orada bir jandarma kadrosu oluşturdu, Adana bölgesinde direniş yuvalarının hazırlığına girdi. Ulusal savaşın eylemli olarak ilk hazırlıklarına başladı.

Cebesoy'un Aralık başlarında “sıtma” (tropika) hastalığı tekrarladı, sağlık nedeniyle İstanbul'a dönmek zorunda kaldı ve 20 Aralık 1918'de İstanbul'a vardı.

Temel Tespitler

Mustafa Kemal ve yakın arkadaşı Ali Fuat Paşa Adana’da yaptıkları önemli toplantıdan hemen hemen bir buçuk ay sonra bu ilk karşılaşmalarında sabahın ilk saatlerine kadar konuşup uzun uzun hasret giderdiler. O gece (20 Aralık 1918) yapılan genel değerlendirmede aşağıdaki temel tespitlere varıldı:

* İşgalciler Mondros Ateşkesi’nin 7. maddesini diledikleri gibi ve kendi yararlarına göre yorumlamaktaydılar.

* İşgal kuvvetleri ordudaki terhisleri çabuklaştırmak, depolardaki silâh ve savaş malzemelerini bir an önce ele geçirmek için girişimlerine hız vermişlerdi.

* İşgalciler her istediklerini hükümete kabul ettirmekteydiler.

* Pâdişah ve hükümet de onlara uyan bir tavır içindeydi.

Bu temel tespitlerden sonra, güneşin ilk ışıkları sökerken “yegane kurtuluş yolunun, bir millî mukavemet (direniş) hareketi yaratmak” olduğuna karar verdiler.

Bu nasıl gerçekleşecekti? Bunun için “ordu ile millet el ele vermeli ve beraberce hareket etmeli idi.” Ali Fuat Paşa bu “millî direnişin” yaratılması için aşağıda belirtilen temel kararları aldıklarını belirtiyor.

Temel Kararlar

- 1- Ordunun terhisini durdurmak,
- 2- Vatanın savunmasında en gerekli olan silâh, cephane ve teçhizatı düşmana vermemek,
- 3- Genç ve yetenekli kumandanları kıtaları başında bulundurmak, İstanbul’dakileri de Anadolu’ya yollamak,
- 4- Millî direniş taraftar idare amirlerinin yerlerinde bırakılmasını temin etmek.

İki Önemli Konu

İki yakın arkadaş bu “millî direniş” yolunu açabilmek için iki önemli konuyu çözmenin zorunluluğuna inandılar.

1- Ya hükümeti devirmek, yeni bir hükümet kuruluşunu sağlamak,

2- Ya da “millî mukavemete” taraftar bir Harbiye ve Dahiliye nazırını işbaşına geçirmek.

Ali Fuat Paşa bu iki konuda aşağıdaki yargıya vardıklarını belirtiyor:

Birincisi şimdilik imkansız gibi görünüyordu.

İkincisini gerçekleştirmeye çalışacaktık. Meselâ Mustafa Kemal Paşa’nın Harbiye nazırlığını deruhte etmeleri (üstlenmeleri) pek uygun olurdu.

Meclisin Kapatılışı

Mondros Ateşkesi’nden sonra, Osmanlı Millet Meclisi ancak 50 gün kadar yaşayabildi ve 21 Aralık 1918’de meclis pâdişah tarafından feshedildi, kapatıldı.

Önce İngilizlerin Karadeniz Kuvvetleri Komutanı General Milne kalabalık kurmay kuruluşla İstanbul’a geldi. Onu Fransızlar, İtalyanlar ve az sayıda da Yunanlılar izledi.

General Milne, Haydarpaşa Garı’nı, Haydarpaşa’dan Eskişehir’e kadar tüm demiryollarını ve Karadeniz’de Samsun ve Batum limanlarını denetim altına aldı.

Meclisin dağıtılması kuşkusuz en fazla yabancı işgal güçlerini memnun etmişti. Çünkü artık, meclisi sindirmek ve onu etkilemek yerine sâdece padişahı etkilemek daha kolaydı.

Pâdişah yabancılarla zâten doğrudan iletişim içersindeydi. Özellikle Hazine-i Hassa (padişahın hazinesi) Müdürü Refik Bey kanalıyla yabancı gizli servis elemanları randevu almak gibi protokol kurallarını aşarak Vahdettin’le görüşüyorlardı.

Meclis Başkanı Halil Mentеше anılarında şöyle yazıyor: “*O günlerde Vahdettin rahatsızlığı nedeniyle hareme çekilmiş, arzu etmediği ziyaretçileri kabul etmiyordu; fakat harem kapısından geceleri Papaz Frew’ü, Hoca Sabrileri, Ali Kemal’leri kabul ediyordu.*”

‘Bize Baskı ile Meclisi Dağıttırdılar’

Meclisin dağıtılmasından bir ay kadar geçtikten sonra pâdişah, başkatibi Ali Fuat Türkgeldi’ye 27 Ocak 1919’da şöyle sızlanır:

“Yabancılar pek acımasız. Gece gündüz çektiğimi bir Allah bilir, bir ben bilirim; bize baskı ile millet meclisini dağıttırdılar. Düşüncelerini sezdirme ile değil âdeta açıktan açığa belirtiyorlar. Ben meşruti bir hükümdar olduğum halde sözde mutlak hükümdar imişim gibi davranışta bulunuyorlar ve doğrudan doğruya bana başvuruyorlar.”

Pâdişah Vahdettin’in bu sözlerinden meclisin kapatılmasında birinci derecede İngilizlerin baskılarının etkili olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Pâdişah ve Mustafa Kemal Görüşmesi

Mustafa Kemal, meclisin dağıtılmasından bir gün önce 20 Aralık 1918 günü, Cuma selamlığından sonra pâdişah tarafından kabul edildi. Görüşme uzun sürdüğü için, bekleme odasına dönünce Mustafa Kemal bekleyenlerin soru dolu bakışlarıyla karşılaştı.

Bir söylenti de etrafta dolaştı. Pâdişah bu meclisi kapatma konusunda Mustafa Kemal’e danışmış, kendisini ve arkadaşlarını başa getirecek bir model için Mustafa Kemal bu öneriyi desteklemiş ve ordunun da bu girişimi destekleyeceğine söz vermiş...

Lord Kinross, bu görüşün doğru olmadığını belirtiyor ve *“Mustafa Kemal’e kalsa, buna çoktan razıydı. Ancak sultanın tasarısı bambaşkaydı. Meclisi dağıtmaya gerçekten kararlıydı. Ne var ki amacı, orduyu değil, İtilaf devletlerini hoşnut etmektir. Sultan, kaderini, işgal kuvvetleriyle birleştirmeye karar vermişti,”* diyor.

Mustafa Kemal ve arkadaşları aslında meclisin açık kalmasını özellikle istiyorlardı. Mecliste cılız da olsa bir karşı durma sergilenebiliyordu, ulusal bir düşünce açıklanabiliyordu, çok küçük de olsa hükümeti değiştirme olanakları yaratılabiliyordu.

İç Hesaplaşma-Kitap Yayınlama

21 Aralık’ta meclisin kapatılması, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının hükümette yer almak konusundaki girişimlerinin sonuçsuz kalışı, Mustafa Kemal’i bir iç hesaplaşmaya yöneltti; çıkış yolu bulmakta zorlanıyorlardı.

Bu iç hesaplaşma döneminde Mustafa Kemal’in Sofya’da yazdığı Zabıt ve Kumandan ile Hasbihal (Söyleşi) adlı kitabını yayınladığını görüyoruz. Ayrıca, Mustafa Kemal, Şişli’deki evde boş zamanlarında Anafartalar Muhaberatına (Savaşlarına) Ait Tarihçe adlı kitabını da yazmaya başladı.

Aralık 1918 sonlarına doğru yayınlanan Zabıt ve Kumandan ile Hasbihal, önemli bir kitaptır. Bu kitap, Mustafa Kemal’in askerlikle ilgili temel düşüncelerini de ortaya koyuyordu. Kitapta çalışmayan, okumayan eski Osmanlı subaylarından örnekler verilerek kıyasıya eleştirilmesi, kitabı okuyan genç kurmay subaylar üzerinde olumlu izler bırakıyor. Mustafa Kemal’e karşı takdir ve hayranlık duygularının oluşmasına neden oluyordu.

İKİNCİ SİYASAL GİRİŞİM

MUSTAFA KEMAL NEDEN HARBİYE BAKANI OLMAK İSTİYORDU?

Savaş bakanlığını neden ısrarla istediğini, Atatürk’ün kendi söylemiyle verelim:

“Ben barışın çabuk gelmeyeceğini biliyordum. Barışa kadar çok bunalımlı durumlar karşısında kalacaktık. İşte bu sıralarda vatana ciddi hizmetlerde bulunabileceğim düşüncesindeydim.”

Bu düşüncüyü şöyle geliştirebiliriz: O günkü koşullarda Mustafa Kemal’in siyasal iktidarda güç elde etmesinin tek yolu Savaş bakanlığına gelmesiyle mümkündür. O günün olağanüstü koşullarında etkin olabilmek için, iktidar olmak için:

“...Enver Paşa’nın yaptığı gibi, aynı zamanda orduyu da, padişahı da elde tutabilmek şarttı. Orduya komuta eden bir Savaş bakanı padişaha da söz geçirebilir, böylece vatanın parçalanması engellenebilir, ulusal çıkarlar korunabilirdi.”

Mustafa Kemal’e göre, Osmanlı devleti zâten halkı Türk olmayan topraklardan vazgeçmişti. Balkanlar çoktan kopmuştu. Arap Yarımadası, Mekke, Medine, Filistin, Irak ve Suriye kaybedilmişti. Bu durumda, Türklerin çoğunlukta olduğu Anadolu ve Trakya’daki topraklar üzerinde, Türk devleti varlığını sürdürmeliydi.

Güçlü hükümet, o günlerin koşullarında güçlü bir Harbiye nazırı gerektiriyordu. Böylece işgalciler bir noktada durdurulabilirdi. Mustafa Kemal kuşkusuz, bu durum değerlendirmesini bütün arkadaşlarıyla paylaşıyordu.

Bu konuda pek çok düşünce ileri sürülmüştür. Bize göre alçakgönüllü ve mantıklı olanı, kendisi de bir asker olan, Anadolu İhtilali adlı önemli yapıtın yazarı Sabahattin Selek'in öne sürdüğü olasılıklardır. Selek'e göre Mustafa Kemal Harbiye bakanlığına getirilmiş olsaydı; en azından aşağıdaki konularda etkin olunurdu:

1. *Ateşkes antlaşması hükümleri bu derece, her tarafa çekilebilen esneklikte olmazdı.*
2. *Ordu içinde sevilen Ahmet İzzet Paşa hükümetinin istifası önlenebilirdi.*
3. *Ordunun kısa bir sürede dağılıp iskelet haline gelmesi önlenebilirdi.*

Mustafa Kemal hükümetin içinde olsaydı, İngilizler ateşkes hükümlerinin uygulanması karşısında ılımlı, her denilene evet diyen bir Savaş bakanı yerine itiraz eden, direnen bir bakan görürdü; ordular terhis edilmez, orduların araç ve gereçleri özellikle subay ve askerleri bir biçimde Anadolu içlerine gönderilirdi. Böylece, Anadolu'nun iç kesimlerinde bir direniş örgütünün kuruluş ve gelişmesi hızla ve kolaylıkla sağlanırdı.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra cumhurbaşkanlığı genel sekreterliği görevlerini yapmış olan Yusuf Hikmet Bayur, Atatürk, Hayatı ve Eseri adlı kitabını yazarken, Atatürk'le uzun görüşmeler yapma olanağı bulmuştu. Bu görüşmelerin birinde, konu Atatürk'ün İzzet Paşa hükümetinde yer almak istemesine geldi.

Bayur:

-İstediğiniz olsaydı ne yapardınız? Diye sordu.

Atatürk'ün yanıtı açık ve kesindir.

"Pâdişah ve hükümeti alıp Anadolu'ya çekilir, mütareke (bırakışma) ve barış görüşmelerini oradan idare ederdim," demişti.

Mustafa Kemal'in gerek 1920 Nisan ayı başlarında Yunus Nadi ile gerekse daha sonra Yusuf Hikmet Bayur'la yaptığı konuşmalardan çıkan sonuç şudur:

* Mustafa Kemal I. Dünya Savaşı galiplerinin sâdece İstanbul'u değil tüm yurdu işgal edeceklerini biliyordu ve görüyordu.

* Önlemleri baştan almak istiyordu.

* Savaş bakanı olarak işgallere kesin karşı durmak ve boyun eğmeden müzakere yapmak stratejisini izlemek istiyordu.

* Tüm bu önlemler başarılı olamazsa padişahı Anadolu'ya geçirmek ve ulusal savaşı padişahla birlikte başlatmak istiyordu.

'Mustafa Kemal İnşallah Afiyettendirler'

Atatürk'ün Anadolu'daki girişimlerini engellemek için 12 Ocak 1920'de son Osmanlı mebusan meclisi İstanbul'da yeniden toplantıya çağırıldı. Bu meclise Hakkari milletvekili sıfatıyla katılmak için Ankara'dan İstanbul'a gelen Mazhar Müfit Bey hiç de beklemediği halde, bir gün Vahdettin tarafından saraya davet edildi. Kuşkusuz padişah, eski Bitlis Valisi, Sivas Kongresi'nde Temsil Heyeti üyeliğine seçilen Mazhar Müfit Bey'in Mustafa Kemal'in çok yakınında olduğunu biliyordu. Davet bir bakıma, padişah tarafından Mustafa Kemal'e bir mesaj gönderilmesi düşüncesini de içeriyordu.

Vahdettin, *"Allah sizden razı olsun, vatan ve milleti ve saltanatı ve hilafeti kurtardınız. Mustafa Kemal Paşa hazretleri inşallah afiyettendirler. İstanbul'a teşrif etmeyecekler mi? kendisiyle mülakata hasretim,"* dedi.

Padişah, Mazhar Müfit Bey'e sordu: *"Beyefendi, düşmandan memleketimizi kurtarmak için ne gibi çare düşünüyorsunuz?"* Mazhar Müfit bu soruya *"Efendimizin Anadolu'ya hatta Bursa'ya kadar teşrifleriyle mesele hallolur,"* diyerek yanıt verdi. Vahdettin bu kez: *"Ne suretle?"* diye karşılık verdi.

Mazhar Müfit Bey padişahın bu sorusunu şöyle yanıtladı:

"Çünkü halk padişahlarını başlarında görürse bir kıyam-I umumi (genel bir ihtilal) olur ki düşman buna dayanamaz."

Vahdettin bu yanıtı alınca, birden hiddetlendi, sert bir tavırla ayağa kalktı ve: “*Beyefendi, ulu atalarımızın başkentinden bana firar mı teklif ediyorsunuz?*” dedi.

Mazhar Müfit “*Hayır, milletin ve vatanın bu sıkışık ve zor zamanında ecdad-ı zatınız gibi milletin başına geçmenizi teklif ediyorum.*” Bu sözleri işitince de padişah başını çevirdi, denize bakmaya başladı. Bu, görüşmenin bittiği anlamına geliyordu.

Mazhar Müfit Bey, Atatürk’ün onayı olmadan böylesine önemli bir konuda padişaha Anadolu’ya geçmesi için öneride bulunabilir miydi? Kuşkusuz hayır. Bu konunun aralarında konuşulduğu anlaşılıyor.

Tarih Değişik Yazılacaktı

Mustafa Kemal mütareke sırasında Savaş bakanlığına gelseydi, belki de tarihin gidişi değişecekti. Hele Padişah Vahdettin’i Anadolu’ya geçirebilseydi, Osmanlı devleti yönünden tarih çok değişik yazılmış olacaktı. Savaş bakanı olsaydı bile, padişahı Anadolu’ya geçirmesinin mümkün olamayacağı ileriye sürülebilir. Bu olasılık da çok güçlüdür, ama o zaman Mustafa Kemal Harbiye bakanı olarak daha erken ve daha kolaylıkla Anadolu’ya geçebilecekti.

MUSTAFA KEMAL’İN PADİŞAH VAHDETTİN’LE GÖRÜŞMELERİ

Mustafa Kemal, İstanbul’da kaldığı 6 ay içinde Padişah Vahdettin’le altı kez görüşmüştür.

Birinci Görüşme: Mustafa Kemal’in İstanbul’a gelişinden iki gün sonra 15 Kasım 1918 tarihinde gerçekleşti. Bu görüşme, Mustafa Kemal’in Yıldırım Orduları komutanı olarak İstanbul’a dönüşünün ilk Cuma günü, cepheden iki gün önce dönen bir komutanın padişaha olan saygı ve bağlılığını belirten bir ziyarettir.

İkinci Görüşme (22 Kasım 1918): Bu görüşme meclisteki güven oylamasındaki yenilgiden sonra gerçekleşti. Vahdettin konuyu başka mecralara sokmuş, “Ordunun komutan ve subaylarının sizi çok sevdiklerinden eminim”, diye söze başlayarak konuyu Mustafa Kemal’den “güvence” almaya getirmişti. Böylesi bir güvence alma isteği, Vahdettin’in genç ordu komutanlarının kendisine ya da saltanata karşı bir girişimde bulunacakları kuşkusunu taşıdığını göstermekteydi.

Üçüncü Görüşme (29 Kasım 1918): Mustafa Kemal yanında Bahriye bakanı Ali Rıza Paşa olduğu halde 29 Kasım 1918 Cuma günü Padişah Vahdettin ile görüşmüştür. Ancak bu görüşmenin ayrıntıları hakkında herhangi bir belge yoktur.

Dördüncü Görüşme (20 Aralık 1918): Bu görüşme son derece önemlidir. Çünkü bir gün sonra 21 Aralık 1918 Cumartesi günü Osmanlı mebusan meclisi padişahın bir fermanı ile dağıtıldı.

Beşinci ve Altıncı Görüşmeler: Samsun’a hareket etmeden bir gün önce 15 Mayıs 1919 Perşembe ve hareket edeceği 16 Mayıs 1919 Cuma günü padişahla yaptığı görüşmeleri ileride Samsun’a Hareket Ederken başlığı altında ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

MÜTAREKE İSTANBULU

İstanbul’da Yaşam

Mütareke dönemi, İstanbul’un eylemli olarak işgal edildiği 13 Kasım 1918 tarihi ile işgal güçlerinin kenti resmen terk ettiği 6 Ekim 1923 arasını, yaklaşık 5 yıllık bir zaman dilimini kapsar. Bu zaman dilimindeki İstanbul’un yaşamı “*mütareke İstanbulu*” olarak adlandırılır. İşte bu dönemin ilk altı ayında, Atatürk bu mütareke İstanbul’unda yaşadı.

Atatürk hakkında tartışmalı Bozkurt adlı kitabıyla tanınan İngiliz yazar Armstrong bile bakınız o günlerin İstanbul’unu nasıl anlatıyor:

“Mustafa Kemal İstanbul’a vardığında, İngiliz savaş gemileri Boğaz’daydı; payitaht, Çanakkale Boğazı ve Türkiye’nin bütün elverişli mevkileri baştan aşağı İngiliz birliklerince ele geçirilmişti. Fransız birlikleri, kentin İstanbul yakasında, Fransa’nın Senegalli ve zenci birlikleriye Galata’daydılar. İtalyan birlikleri Pera’yu ve demiryollarını tutmuşlardı. Müttefik subayları polisi, jandarmayı, limanı denetliyor, kentlerdeki istihkamların (siperlerin) boşaltılıp silahtan arındırılmasına ve ordunun terhisine öncülük ediyorlardı.”

Bir yanda bağımsızlık mücadelesini yürütenleri bütün kalbi ve benliğiyle destekleyenler; öte yanda evlerini, gönüllerini, yataklarını, her şeylerini işgal kuvvetlerine açarak onlarla iyi geçinmek ve karşılığında yarar sağlamak için bin bir kez takla atıp yuvarlanan insanların bir arada yaşadığı İstanbul...

Asıl İstanbul, yani surlarla çevrili eski kent vakarın, haysiyetin, onurun simgesi olarak ortaya çıkarken, Beyoğlu ve uzantıları ihanetin, işbirlikçiliğin, teslimiyetin, zilletin (alçaklık) simgesi olarak ortaya çıkar ve bu karşıtlık hemen bütün romanlarda işlenir.

Bağımsız Devlet İsteyenler O Kadar Azdı ki...

Mütareke İstanbul'una beş görüş egemendi.

Birincisi, İngiltere'nin Osmanlı'ya barış getireceğine inananlar ve bu nedenle her noktada İngiltere ile birlikte olmayı isteyenler.

İkincisi, Amerika'nın manda yönetimini kabul ederek, Osmanlı devletinin varlığını sürdürmesini isteyenler.

Üçüncüsü, bütün kaderini padişaha bağlayanlar, onun verdiği kararın en doğru olduğunu kabul edip Tanrı buyruğuna inanır gibi ona bağlılık ve sadakatle boyun eğerek bekleyenler.

Dördüncüsü, olup bitenlere önem vermeden işgal güçlerinin İstanbul'a gelişini gerek Osmanlı devleti, gerekse halk için büyük bir şans ve başarı olarak görenler, gününü gün edenler, eğlenenler, keselerini ve kasalarını dolduranlar...

Beşincisi, bağımsızlık mücadelesinden yana olan ulusalcılar...

Mütareke İstanbul'unu bir de, bir yabancından dinleyelim: İngiliz yazar Lord Kinross, İstanbul'un o günlerini şöyle anlatır:

"İstanbul, İtilaf devletlerinin himayesi altında üzgün, umutsuz ve felaket duygusunun ağırlığı altında ezilmiş gibiydi. Herkes, şimdi artık bize istediklerini yaparlar korkusu içindeydi. Soğuk, karanlık bir kış başlamıştı. Kömür yoktu. ...Vurgunculuk almış yürümüştü; para değerini kaybetmiş, yiyecek fiyatları aşırı derecede yükselmişti. Türkler evlerine kapanmış, kendi kendilerinin gölgesi gibi, ancak o da ateş pahasına-ekmek almak için dışarı çıkıyorlardı."

Mütareke Basını

Mütareke sırasında, İstanbul'da birçok gazete yayımlanıyordu. Bu gazetelerden önemli bir bölümü işgal güçlerinin yanında yer alıyor, onlara şakşakçılık yapıyordu. Bu tutumun tanımlanması için bu dönemdeki basına "mütareke basını" adı verilir.

Mütareke basını *"milli mücadele tarihimizde yüz karası bir olaydır. Bir kısım basın, işgalci devletlere karşı konulmamasını, hatta Yunan işgaline bile karşı çıkılmamasını istemiş ve hain yayınları ile halkı ahlaksızca zehirlemeye çalışmıştır."*

Ulusal Bağımsızlık Savaşı eylemleri olarak başlamadan önce yalpalayan kimi gazete ve yazarlar, ulusal direnişin Anadolu'da başlamasından sonra, bu savaşı destekleyenlerle, Kuvayı Milliye'ye şiddetle karşı çıkanlar biçiminde ikiye bölündüler. Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nı destekleyen yazarlar baskı ve tutuklamalar karşısında Anadolu'ya geçtiler.

Bu gazetelerden Yeni Gün, İleri, Akşam ve Vakit ulusal direnişi destekliyorlardı. Başyazarları Yunus Nadi, Celal Nuri İleri, Necmettin Sadak ve Ahmet Emin Yalman'dı. Anadolu hareketine bütün güçleriyle saldıranlar Peyam-i Sabah, Alemdar ve Türkçe İstanbul'du. Anadolu'daki direniş eylemine yakınlık gösterenler ise: Tasvir-i Efkar, Tehvid-i Efkar, İstiklal, İkdam ve Tercüman-I Hakikat'tir.

İşbirlikçi basının öne çıkan temsilcileri Peyam-i Sabah yazarı Ali Kemal, Alemdar yazarı Refi Cevat (Ulunay), Alemdar ve Sabah'ta yazan Refik Halit Karay'dır. Bu basından bir iki örnek vermeliyiz:

Ali Kemal: *"Padişaha sadakatle bağlı Anadolu halkı, Mustafa Kemal denilen şakiye (soyguncuya) haddini bildirecektir."* (20 Nisan 1920, Peyam-I Sabah)

Ali Kemal: *"İki vatanımız var, biri asıl vatanımız, öteki Fransa."* (16 Kasım 1920)

Refi Cevat: *"İngilizleri bekliyoruz. Türkler kendi güçleriyle adam olamaz. İngilizler elimizden tutarak bizi kurtaracak."* (16 Nisan 1920, Alemdar)

İşbirlikçi basına göre Mustafa Kemal ve arkadaşları Rumlardan, Ermenilerden daha tehlikeli düşmanlardı. Onlar, soyan, yıkan, katleden çeteler kuruyorlardı. Onlara göre "milli ordu" hazırlamak kötülerin en kötüsü bir işti.

OCAK 1919

1918 Aralık ayı sonunda Batum'u işgal eden İngilizler, Osmanlı hükümeti üzerinde baskılarını artırdılar, sonunda İstanbul hükümeti Kars, Ardahan ve Batum'da bulunan tüm askeri birliklerini ve tüm sivil memurlarını geriye çağırıldı.

2 Ocak 1919'da İngiliz Yüksek Komiseri Calthorpe, Konya'daki 2. Ordu Komutanı Nihat (Anılmış) Paşa'nın görevden alınmasını istedi. Osmanlı hükümeti de bu isteği hemen yerine getirdi.

5 Ocak 1919'da İngiliz işbirlikçisi Sait Molla, Kürt ileri gelenlerinden Mustafa Paşa ve Bedirhanoğlu Emin Ali Bey İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği'ni ziyaret ettiler ve "*İngiliz koruması ve mandası altında özerk bir Kürdistan kurulmasını*" istediler.

11 Ocak 1919'da İngilizler, İstanbul'daki polis ve sağlık kuruluşlarına el koydular.

11 Ocak 1919'da, bir Yunan askeri birliği Trakya'daki demiryollarını denetim altına aldı, tüm tren istasyonlarını işgal etti. Dört gün sonra, 15 Ocak 1919'da İngilizler Osmanlı devletinin Anadolu ile en önemli ulaşım bağlantısını kuran Haydarpaşa tren istasyonunun yönetimine el koydu.

Hükümet Ermeni göçünden sorumlu tutulan kişilerin tutuklamalarına başladı.

İstanbul'daki İttihat ve Terakki Partisi ileri gelenlerinin evleri abluka altına alındı ve tutuklandılar.

İstanbul'daki günlük yaşam giderek daha da zorlaşıyordu.

Mustafa Kemal yukarıda özet olarak verilen bu iç ve dış gelişmeleri adım adım izliyordu, arkadaşlarıyla her gün bu konuları konuşuyordu. Genel tablo hiç de iç açıcı değildi.

Ocak 1919'daki ve daha sonraki gelişmeleri iyi özümseyebilmek için dikkatlerimizi Paris'te toplanan konferansa çevirmek zorundayız.

Kurtlar Sofrası: Paris Barış Konferansı

18 Ocak 1919'da başlayan Paris Barış Konferansı, temelde I. Dünya Savaşı galiplerinin Osmanlı topraklarını paylaşmalarının, Ortadoğu'nun haritasını cetvelle yeniden çizerek bölgede yeni devletler yaratmalarının toplantısıdır.

Bu toplantıya 32 devletin temsilcisi katılmıştı. Ancak etkinlik ve yetki beş büyük devletin elindeydi: İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Amerika. Kimi yazarlar Paris'teki bu toplantıya "*Paris'te Kurtlar Sofrası*" adını verirler.

Paris Konferansı'nda Osmanlı İmparatorluğu paramparça edilip, cetvel ve pergelle Arap devletleri, Irak, Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan ve İsrail'in kuruluş oluşumları gerçekleştirildi.

Paris Barış Konferansı'nda, Osmanlı devleti ve genel olarak Türklük dört önemli noktadan saldırıya uğruyordu. Bunlar:

1. *Osmanlı topraklarının paylaşılması ve yeni devletlerin yaratılması;*
2. *Yunanistan'ın Megali İdea'sı için Yunan işgallerinin sağlanması;*
3. *Ermeni isteklerinin dikkate alınması;*
4. *Kürt isteklerinin görüşülmesi.*

Amerikalı tarihçi Paul C. Helmreich, Sevr Entrikaları adıyla Türkçeye kazandırılan "*From Paris to Sevr*" adlı kitabında:

* "*Paris'te masanın etrafı çok kalabalıktı... Herkesin Türkiye'de bir çıkarı vardı; olmayanlar da icat ediyorlardı!..*" diyerek çok doğru bir yargıya varır. Yazar düşüncesini şöyle sürdürüyor:

* "*...Bir noktada çıkar savaşının da ötesine geçilmişti... Barbar bir ulus olan Türkleri Avrupa'dan kovma fırsatı kaçırılmamalıydı.*"

* "*Türkiye üzerinde, tüm büyük güçler için, nimetleri sömürülecek imtiyaz alanları ve neredeyse aklınıza gelecek tüm azınlıklar için, birer 'ülke' planlanıyordu: Ermenistan, Kürdistan, Lazistan...*" gibi...

İşte Sevr'e giden yolda en önemli durak olan Paris Konferansı'nın ilginç bir tanımlaması: "*Aklınıza gelecek tüm azınlıklar için birer ülke planlanıyordu.*"

Megali İdea: Büyük Yunan Devleti

Mondros Ateşkesi'nin imzalanmasıyla, Yunanlılar, Megali İdea adı verilen "Büyük Yunanistan" yaratma düşünün gerçekleşmesinin artık çok yakın olduğuna inanmışlardı. Osmanlı devletine karşı Yunan yarımadasında 1821'de başlayan isyan sonunda Osmanlı İmparatorluğu'dan

kopartılan topraklarla genişlemişler, hâtâ şimdi de başkenti İstanbul olan Bizans İmparatorluğu'nun yeniden yaratılmasını düşlemeye başlamışlardı. İşte Megali İdea adı verilen tasarım budur ve tüm Ege adaları ile Ege bölgesindeki İonia'yı ve Pontus adı verilen Doğu Karadeniz kıyılarını, tüm Trakya'yı ve İstanbul'u kapsayan büyük bir devlet kurmaya yöneliktir.

Yunan isteklerini Paris Konferansı'nda Yunanistan başbakanı Venizelos yürütüyordu. Konferans'a verdiği raporda Venizelos, İstanbul dâhil bütün Trakya'nın ve Bandırma'dan aşağıya çekilecek düz çizginin batısında kalan bütün toprakların Yunanlılara verilmesini, ayrıca Karadeniz'de bir Yunan "Pontus devleti" kurulmasını istiyordu.

Ermeni istekleri:

Ermeniler "*Maraş'la birlikte Kilikya*"yı, Doğu Anadolu'da altı ili ve Trabzon ilinin bir kısmını istiyorlardı. Ermenilerin istedikleri iller şunlardır: Van, Bitlik, Diyarbakır, Elazığ, Sivas ve Erzurum. Bunlara ilave olarak Maraş, Dört Yol (Cebelibereket), İskenderun limanı ve Adana.

İngiliz başbakanı L. George Ermeni isteklerini özellikle Trabzon söz konusu olduğu için "*oldukça abartılı*" bulmuştu ama, Yunan isteklerine ilave olarak Ermenilere tarihi nedenlerle bu toprakların verilmesini uygun gördüğünü de belirtiyordu.

Amerikalılar ise, kurulacak Ermenistan için çok cömert davranıyorlardı; dünyanın dört bir yanına dağılmış olan Ermenilerin buraya dönmesi için yardım sağlanmasını, 60 bin kişilik bir askeri güç oluşturulmasını, ayrıca kurulacak Ermeni hükümetine yardım etmek ve düzeni sağlamak için 30 bin kişilik yabancı bir kuvvetin bu bölgeye gönderilmesini istiyorlardı.

İKİNCİ AŞAMA BARIŞÇI YOLLARDAN İHTİLALCİ METOTLARA

Gizli Örgüt Kuruluyor

Mustafa Kemal ve arkadaşları artık Vahdettin'den tamamen umutlarını kesmişlerdi. Bu durumda, Mustafa Kemal ve arkadaşları bir gizli örgüt çekirdeği kurmaya karar verdiler. Bu gizli örgütün amacı, hükümeti düşürmek, gerekirse Padişahı tahtan indirmektir. Kurulan bu gizli örgütten Mustafa Kemal açıkça söz etmiştir, şöyle söylüyor:

"Bir gün Fethi Bey ve dört arkadaşla birlikte, bir hayali tartışma ve görüşmeden sonra, ihtilalci bir komite kurmaya karar verdik ve ihtilalci önlemler düşünmeye başladık..."

Bu önlemler şunlardır:

* *Padişahı tahttan indirerek değiştirmek*

* *Hükümeti düşürmek,*

* *Yeni bir hükümet oluşturarak daha kararlı hareketlere başvurmak.*

Kurulan bu gizli örgütün adı: Ayyıldız'dır. Ancak bu örgüt, kısa sürede dağıldı.

Geniş Kapsamlı Tutuklama

Padişah Vahdettin, İngilizleri daha fazla tedirgin etmek istemediği için hemen harekete geçirilmesini uygun gördü ve 29/30 Ocak gecesi geniş çaplı tutuklamalara girişildi. İngilizler tarafından düzenlenen 60 kişilik listeden, ilk aşamada 27 kişi tutuklanıp Bekirağa Bölüğü'ne gönderildi. Tutuklananlar arasında İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinden gazeteci Hüseyin Cahit (Yalçın), düşünür Ziya Gökalp, eski İçişleri Bakanı İsmail Canbulat, Kara Kemal, Hüseyin Kadri, Dr. Tevfik Rüştü (Aras), Hamallar Kahyası Ferit, Mithat Şükrü gibi önemli kişiler vardı.

Tutuklamalar karşısında mütareke basınının tutumu da ibret vericidir. Alemdar, Sabah, Söz gazetelerinde tutuklamalar olumlu karşılanıyor, alkışlanıyor.

2 Şubat 1919'da Alemdar gazetesinde Refi Cevat yazısında İttihatçıların tutuklanmasını çok beğeniyor ama "Hepsi bu kadar mı?" diye soruyordu.

Mustafa Kemal ve arkadaşları tutuklama sırasının kendilerine geleceğini artık kesin olarak duyumsamaya başlamışlardı.

ÜÇÜNCÜ AŞAMA ANADOLU'YA GEÇİŞ KARARI

Ocak ayı sonunda gerçekleştirilen büyük tutuklama hareketi de artık İstanbul'da hiçbir olumlu hareketin yapılamayacağını gösteriyordu.

Mustafa Kemal, artık kararını vermişti, Anadolu'ya geçmeliydi. Ulusal bağımsızlık savaşını orada başlatmalıydı.

İsmet İnönü ile Görüşme

Mustafa Kemal'in bu sıralarda Albay İsmet Bey (İnönü) ile önemli bir görüşme yaptığı biliniyor. Albay İsmet Bey o sırada Harbiye Bakanlığı müsteşarı idi ve "Barışı Hazırlama Komisyonu"nda görevliydi.

Mustafa Kemal, İnönü'ye, "*Hiçbir sıfat ve yetki sahibi olmaksızın Anadolu'ya geçmek ve orada milleti uyandırarak kurtuluş çareleri aramak için en uygun bölge ve beni o bölgeye götüreceğ en kolay yol hangisi olabilir?*" sorusunu sordu.

İsmet İnönü, Atatürk'ün İstanbul'daki yaşamını ve sonunda Anadolu'ya geçiş kararını bir paragrafta özetler. Sözü İnönü'ye bırakalım:

"Atatürk İstanbul'da herkesi uyarmak, memleketin kurtuluşu için resmî kudret sahiplerinin, muktedir (güçlü) memleket evlatlarının bir hükümet halinde memleket çabasına girmelerini sağlamak için bütün tecrübeleri denedikten, bütün imkanları sarf ettikten sonra, nihai kararını şu şekilde tespit etti:

Bir an evvel vazife alarak Anadolu'ya gitmek. Artık bundan sonra Anadolu'ya gitmenin imkân ve çarelerini araştırmaya başlamıştı."

Yaveri Cevat Abbas Bey'i çağırarak, Kocaeli bölgesinde bir geçiş yolu planlamasını ve bu geçiş yolunun güvenliğinin sağlanması için Kocaeli bölgesinde küçük küçük silahlı müfrezeler (birlik) oluşturulması talimatını verdi.

Bu emirle amaçlanan şudur: Mustafa Kemal en kısa yoldan ancak güvenlik önlemleri alınarak Anadolu'da Ali Fuat Paşa'nın komutası altında bulunan 20. Kolordu'nun sınırları içine girmek istiyordu.

Mustafa Kemal, Gebze, Tavşancıl, İzmit, Değirmendere çizgisini izleyerek Anadolu içlerine geçerken, güvenliği sağlamak için bir Kuvayı Milliye birliği oluşturuldu. Cevat Abbas tarafından oluşturuldu. Cevat Abbas tarafından oluşturulan bu Kuvayı Milliye birliği daha sonra çok ünlenen Yahya Kaptan birliğidir.

29 Nisan 1919 günü, Savaş bakanlığına çağrılıp, kendisine Anadolu'da bir komutanlık görevi önerilmeseydi, Mustafa Kemal, planlanan bu yoldan Anadolu'ya geçecekti.

İTALYANLARLA İLİŞKİLER

Ulusal Bağımsızlık Savaşımızı belirleyen devrim tarihi yazınında pek bilinmeyen, pek fazla da araştırılmamış bir konu vardır: İtalyanların İzmir'de Yunan işgaline karşı bir direniş örgütü kurma girişimleri... Böyle bir örgüt kurulması önerisinin genç general Mustafa Kemal'e yapılması...

İtalyanlar, Anafartalar'da İngilizleri yenilgiye uğratmış olan Mustafa Kemal'in Ege bölgesinde Kuvayı Milliye örgütü kurmasını istediler ve bu girişim için her türlü silâh, araç ve gereci sağlayacaklarını da belirttiler.

Mademki İzmir kendilerine verilmiyordu, öyleyse ne yapıp yapmalı Yunanlıların İzmir'i ele geçirmeleri engellenmeliydi. İşte bu aşamada, İtalyanlar gerek Ege bölgesinde, gerekse İstanbul'da çeşitli girişimler başlattılar. İstanbul'daki İtalyan siyasî komiseri Kont Carlo Sforza birçok ilişkiye girdi; özellikle İttihat Terakki üyeleriyle konuşmalar yaptı.

İngiliz, Fransız ve İtalyanlar, İstanbul'un işgal edilmesinden sonra, İstanbul'daki işlerini yetkili bir "yüksek komiser" atayarak yürütmüşlerdi.

İngiliz ve Fransızlar yüksek komiser olarak birer amiral atarken, (Amiral Calthorpe ve Amiral Amet) İtalyanlar bu göreve deneyimli ve yetenekli bir diplomat olan Kont Carlo Sforza'yı getirmişlerdi.

Kont Sforza ile ilk karşılaşmasında-ki Aralık 1918'de olmuştur-Mustafa Kemal de, Sforza'ya aynı soruyu sordu: İtalyanlara güvenebilir miydi?

Kont Sforza bu konuyla ilgili olarak kitabında aynen şöyle yazmaktadır:

“... 1919 başlarında İstanbul’daki İngiliz ajanları Mustafa Kemal’i Malta’ya veya başka bir yere hapsetmeyi planlıyorlardı. O, bundan haberdar oldu ve desteğime güvenip güvenemeyeceğini sordu. Ben de ona cevaben, İtalyan elçiliğinde bir dairenin hizmetinde olduğunu bildirdim. Bu durumun İngiliz istihbarat servisi tarafından öğrenilmesi, diplomatik karışıklıklara sebep olacak adımlar atmalarını önlemeye yetti.”

Bayur kitabında bu konuyu şöyle aktarıyor:

“İngilizlerin, Mustafa Kemal’i tutuklayıp, Malta adasına götürecekleri duyulunca, onun arkadaşlarından birisi Kont Sforza’ya gelir ve herhangi bir tehlike durumunda Mustafa Kemal’in İtalya Büyükelçiliği’ne sığınıp sığınamayacağını sorar.

Kont Sforza’nın cevabı ‘memnuniyetle evet’tir. Böylesi bir durumda bir skandalla karşılaşmamak için İngilizler Mustafa Kemal’i tutuklatmaktan vazgeçerler.

İtalyanlar aslında Ege bölgesini kendileri istiyordu. Yunanlılara zorluk çıkarılması için de bir taşeron arıyorlardı. Mustafa Kemal gibi karakteri bağımsızlık olan bir lider de böylesi bir taşeronluğu kabul edemezdi.

Kont Sforza Türklerin kolayca pes etmeyeceklerine inanıyor ve çeşitli kesimlerle iletişimini sürdürüyor.

* Paris Barış Konferansı’nda Ege bölgesinin Yunanlılara verilmesi üzerine kandırıldıklarını iyice duyumsayan İtalyanlar mademki biz İzmir’i alamadık, öyleyse ulusalcı Türkleri harekete geçirelim, İzmir’in bize verilmesi için onlardan yararlanalım. Bu olmazsa, Ege’de bir direniş hareketi başlatalım diye tasarlıyorlar ve harekete geçiyorlar.

* Bu konuda İzmirli kimi yurtseverleri örgütüyorlar, onları İzmir’e götürmek için İtalyan deniz kuvvetlerine ait Bronzetti isimli küçük savaş gemisini tahsis ediyorlar.

* Ege’de direniş hareketini başlatacak yetenekli bir asker, bir komutan arıyorlar. Temaslar yapıyorlar, kendilerine Ege’de yapılacak bir direniş örgütlenmesi için Çanakkale’de İngilizler ve bağlaşıklarını durduran ve yenen genç komutan Mustafa Kemal öneriliyor.

* İtalyanlar böylesi bir örgütlenme için her türlü parasal destek, askeri araç ve gerecin sağlanmasını da üstleniyorlar.

İtalyanların gerekçeleri şöyledir: Silahlı örgütlenme yapmalısınız. Yunanlılar sizin düşmanınızdır. Onları Ege topraklarına sokmamalısınız. Eğer bunda başarılı olmazsanız, hiç olmazsa dostunuz, size daha insancıl davranacak olan İtalya’yı tercih etmelisiniz. Türkçesi: İtalyanların İzmir’e çıkmalarını istemelisiniz.

İtalyanların önerdiği model bu derece açık ve yalındı. Modelin başarısı için çalışmalar yapılıyordu. İşte bu aşamada İtalyanlar en üst noktada, Siyasî Komiser Kont Sforza düzeyinde Mustafa Kemal’le ilişkiye geçti. İtalyanların Mustafa Kemal’i tutuklanmaktan neden koruduğu da böylece daha iyi anlaşılıyor ve akılcı bir temele oturuyor.

Mustafa Kemal’le Kont Sforza arasında İstanbul’da kurulan iyi ilişkiler, Sforza’nın İtalya Dışişleri bakanı olduğu dönemde olumlu ürünlerini verdi. TBMM açıldıktan sonra, Ankara hükümeti Avrupa’daki ilk temsilciliğini Roma’da açtı. Kuşkusuz bu bir rastlantı değil, planlı bir girişimdir.

ŞUBAT 1919

Şubat ayındaki genel görünüm şöyledir:

1 Şubat 1919’da İngiliz ve Fransız ortak silahlı gücü Turgutlu-İzmir-Aydın demiryolu sistemine el koydu.

2 Şubat’ta hükümet aldığı bir kararla feshedilmiş olan İttihat ve Terakki Fırkası’nın tüm mallarına el koydu.

Ocak sonu, şubat başlarında Osmanlı ordusu Kars, Ardahan ve Batum’dan çekildi.

Ermeni göç ettirme olayı sanıklarını İstanbul’da yargılamak için kurulan “Divanı Harp” çalışmalarına başladı.

10 Şubat’ta Adana’da Fransızlar tarafından kışkırtılan Ermeniler, Türklerin işyerlerini ve dükkanlarını yağmaladılar.

22 Şubat’ta İngilizler Maraş’ı işgal ettiler, 23 Şubat’a Karadeniz’de Rumlar toplanarak Rum Karadeniz Pontus devletini kurmaya karar verdiklerini açıkladılar.

24 Şubat'ta Tevfik Paşa hükümeti istifa etti, ancak aynı gün hükümeti kurmak için yeniden görevlendirildi ve 3. kez hükümetini kurdu. Amaç bakanlar kurulundaki kimi uyumsuz kişileri temizlemektir.

İngiliz-Fransız Çekişmesi

Avrupa tarihinin önemli bir bölümü İngiliz-Fransız çıkar çatışmasının da tarihidir. Kuşkusuz buna, Almanya'yı da eklemek gerekir.

İngiliz Fransız çekişmesinin altında, sâdece I. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan yeni dünya düzeninde Osmanlı topraklarının paylaşımı değil, genel çerçevede Türkler üzerinde kimin etkin olacağı düşüncesi de vardır.

İngiliz-Fransız sürtüşmesi, ateşkes hükümleri gereğince İstanbul ve Anadolu'da kimin yetkili ve sorumlu olacağından kaynaklanıyordu. İngilizlere bakılırsa, *“Osmanlı ordularını yenen İngilizler olduğuna göre, diğer müttefiklerine danışmadan İstanbul ve Anadolu'da kendileri mutlak yetkili olmalıydı.”* Fransızlara göre *“Avrupa Müttefik Orduları komutanlığına Fransız General Franchet d'Esperey atanmıştı, o nedenle asıl yetkili Fransızlar olmalıydı.”*

İstanbul'daki ortak karar birliklerinin komutanlığı İngiliz Generali Milne'ye verilmişti. Bu noktada, Fransız hükümeti General Milne'den daha kıdemli olan Fransız Doğu Orduları başkomutanı Mareşal Franchet d'Esperey'i İstanbul'a göndermeye karar verdi.

İngiliz-Fransız generalleri arasındaki bu sürtüşme 3 Aralık 1918'de Londra'da İngiliz, Fransız ve İtalyan yetkililerinin bir araya gelip aldığı kararlar görünürde çözülmüştü. Bu karara göre İstanbul'un Avrupa bölümünden Fransız generali d'Esperey, Anadolu bölümünden İngiliz generali Milne sorumlu olacaktı.

Mustafa Kemal'e 6. Ordu Komutanlığının Önerilmesi

Mareşal Allenby, İstanbul'da hükümetten, Ali İhsan Paşa'nın yerine 6. Ordu komutanlığına Mustafa Kemal'in atanmasını istedi. Bu önerinin nedenini saptamak zordur. Çanakkale'de iki kez İngiliz saldırısını kıran ve Filistin'de Katma Savaşları'nda Allenby'nin tüm orduları ezip geçmesini engelleyerek Osmanlı ordusunun bir bölümünü kurtarıp Anadolu içlerine gönderen Mustafa Kemal'i, Mareşal Allenby neden 6. Ordu komutanlığına öneriyordu?

Bayur'a göre bu öneri Mustafa Kemal'i *“küçük düşürmek için”* yapılmıştı.

Güneydoğu Anadolu'da Irak sınırına yakın bir yerde konuşlanmış ancak mevcudu son derece azalmış olan 6. Ordu komutanlığına giderse sürekli olarak üstün İngiliz kuvvetlerinin denetimi altında kalacağını çok iyi değerlendiren Mustafa Kemal böylesi bir görevi kabul etmedi.

Bu görev önerisinin, Mustafa Kemal tarafından reddedilmesinden kısa bir süre sonra, 24 Şubat 1919'da Savaş Bakanlığı barış dönemi kadrosuna geçilmesi nedeniyle yaverinin ve otomobilinin alındığını ve Ordu komutanlığı ödeneğinin de kesildiğini resmî bir yazı ile Mustafa Kemal'e bildirdi.

Anadolu'ya Geçiş Hazırlıkları

Mustafa Kemal'in Ocak ortalarından itibaren, Anadolu'ya geçmek ve mücadeleye orada başlama fikrî artık kafasında kesinleşmişti. Anılarında şöyle diyor:

“Bu geçirdiğim zamanın bir kısmını da hazırlıklara ayırdım. Tahmin edersiniz ki fikir hazırlıkları, seferberlikte asker toplamak için olduğu gibi davul zurna ile temin edilemez. Fikir hazırlıklarında tevazuyla (alçakgönüllülükle) çalışmak, kendini silmek, karşısındakine samimi bir kanaat (içtenlikli bir kanı) ilham etmek (esinlendirmek) lazımdır.”

İşte bu noktada karar verilmişti, Ali Fuat Bey de artık kolordusunun başına gitmeliydi.

Görevinin başına gitmek için Ali Fuat Paşa'nın aslında kimseden izin almasına gerek yoktu. Paşa'nın 20. Kolordu komutanlığı sürüyordu, kendisi 20 Aralık 1918'de hastalık sebebiyle, izinli olarak İstanbul'a gelmişti ve artık kolordusunun başına gitmeliydi.

Anadolu'daki kadro yavaş yavaş oluşuyordu. Ali Fuat Paşa, 25 Şubat 1919 tarihinde Konya'da bulunan 20. Kolordunun başına gitti.

Aynı gece Rauf Orbay'ın durumunun da görüşüldüğü ve istifa kararının o gece verildiği anlaşılıyor. Deniz Albayı olan Rauf Bey'in Anadolu'da bir göreve atanması olanak dışıydı. Rauf Bey de askerlikten istifa edip sivil olarak bu direniş örgütlenmesine katılmaya karar verdi. İstifa dilekçesini yazdı ve 27 Şubat 1919 günü, dilekçesini Bahriye Bakanlığı'na sundu.

Daha sonra gün yüzüne çıkan İngiliz gizli belgelerine göre şubat ayında, Mustafa Kemal'in tutuklanması ya da ivedi olarak İstanbul dışına gönderilmesi resmen istenmişti.

28 Şubat 1919'da, gizli servis elemanı Yüzbaşı Hoyland, İstanbul'daki İngiliz Gizli Servis Başkanlığı'na verdiği raporda 34 kişinin görevlerinden uzaklaştırılmasını ve İstanbul dışına sürülmesini istemişti.

Bu listede bulunan isimler içerisinde Mustafa Kemal ve yaveri Cevat Abbas'a ilave olarak, o sırada Osmanlı devleti Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak, Savunma Bakanlığı Müsteşarı Albay İsmet İnönü, Kazım Karabekir Paşa, Halil Kut Paşa, Albay Ali Çetinkaya vardı.

Bu raporun gerekleri yerine getirilseydi, örneğin o sırada Mustafa Kemal tutuklanıp Malta'ya sürülseydi, tarihin gidişi değişebilirdi.

SARAYLI HANIMLAR KONUSU

MART 1919

6 Mart günü, Paris Barış Konferansı Dörtler Konseyi yapılan incelemeler sonunda, Yunanistan'ın önerilerini kabul ettiğini ve Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılmasını uygun gördüğünü açıkladı. Anadolu toprakları üzerindeki paylaşım adım adım gerçekleşiyordu.

7 Mart 1919'da Fransızlar Adana'nın Kozan bölgesini işgal ettiler. Belediye meclisini yeniden düzenlediler, meclis üyelerinin yarısını Ermenilere verdiler. Ayrıca, Fransız jandarma gücüne yerel Ermenileri aldılar.

İngilizler de boş durmuyordu. 9 Mart 1919'da "asayişin bozulduğunu" gerekçe göstererek Samsun'a 200 kişilik bir askeri birlik çıkardılar. Bu birliğin bir kısmı mart ayının sonuna doğru Merzifon'a kaydırıldı.

Irak sınırındaki 6. Ordu komutanlığından azledilerek İstanbul'a çağrılan Ali İhsan (Sabis) 2 Mart 1919 günü Haydarpaşa Garı'na ulaştı. Trenden iner inmez İngilizler tarafından tutuklandı. Bu durum Mustafa Kemal ve arkadaşlarını çok tedirgin etmişti.

3 Mart'ta Tevfik Paşa hükümeti istifa etti ve İngiliz dostu olarak bilinen Damat Ferit Paşa, hükümeti kurmakla görevlendirildi.

Damat Ferit hükümeti göreve gelir gelmez, eski İttihatçıların ve eski devlet adamlarının tutuklanmalarına yeniden başlandı. Özellikle Mustafa Kemal'in en yakın arkadaşı Fethi Okyar'ın tutuklanması, ulusalcıları son kertede tedirgin etmişti, acaba sıra Mustafa Kemal'e ne zaman gelecekti?

Mart ayının son haftasında (24 Mart 1919) Urfa, bir İngiliz askeri birliği tarafından işgal edildi.

Osmanlı devleti Paris Konferansı'na davet edilmemişti. Başbakan Damat Ferit çocuksu düşler görüyor, oraya giderse birçok şeyi değiştireceğini sanıyor ve Paris'e gitmek için girişimlerde bulunuyordu.

Oysa, emperyalist güçlerin Osmanlı'yı dinlemeye niyetleri yoktu, Paris'te Anadolu topraklarını paylaşma planlarını kendi aralarında sürdürüyorlardı.

Pâdişah Vahdettin'in tüm kaderini İngilizlere bağlaması, İngiliz yanlısı olarak tanınan Damat Ferit'in sadrazam oluşunda etkili olmuştu. Nitekim, Damat Ferit hükümetini ilan eder etmez ilk iş olarak İngiliz Yüksek Komiserliği'yle ilişkiye girdi.

Sadrazam Damat Ferit paşa yayınladığı bildiride, "*ermenî göç ettirme suçları ve yolsuzluk yapmış olanlarla Müslüman olmayan azınlıklara iyi davranmayanların şiddetle cezalandırılacağını*" ilan etti.

17 Mart 1919 tarihinde, İzmir'de Kuvayı Milliyeciler önemli bir toplantı yaptılar. İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kongresi İzmir'de Millî Sinema'da başladı ve 19 Mart'a kadar 3 gün sürdü. Toplantı sonunda yayınlanan bildiri, "*Biz çeşitli halk sınıflarının delegeleri, Türk halkının millî iradesine uyarak kongre halinde toplandık...*" cümlesiyle başlıyordu. Aynı bildiride "*Türk ulusunun parçalanarak azınlıkların boyunduruğu altına düşürülmemesi*" isteniyor, "*Türk milleti kendisini koruma kararındadır,*" deniliyordu.

Bu bildiride yer alan "*vatanın bütünlüğü*" ve "*Türk halkının millî iradesi*" gibi kavramlar, kongrenin bilincine tanıklık ediyordu.

30 Mart 1919'da Damat Ferit İngiliz Yüksek Komiserliği'ni tekrar ziyaret etti. Kendisinin pâdişah tarafından gönderildiğini, padişahın *“Osmanlı gücünü tamamen İngiliz hükümetinin emrine vermek amacını güttüğünü, padişahın İngiltere'den başka hiçbir devlete başvurmak istemediğini”* belirterek yazılı bir öneri paketi sundu.

İngiliz gizli belgelerinden, 30 Mart 1919'da Damat Ferit'in, İngilizlere Türkiye'de bir *“manda idaresi”* önerdiğini öğreniyoruz. Bu utanç verici manda önerisi hakkında İngiliz Yüksek Komiserliği adına Amiral Webb, Londra'ya gönderdiği gizli şifreli telgrafta Pâdişah Vahdettin adına, sadrazam tarafından yapılan bu ziyarette *“Osmanlı devletinin İngiltere'ye tamamen boyun eğdiği (Webb'in kullandığı deyim: Total submission) belirtiliyordu.”*

Bu belge açık ve net bir biçimde padişahın kendisini İngiltere ile bütünleştirdiğini göstermektedir.

Mustafa Kemal, padişaha ve Damat Ferit'e güvenmiyordu ama, böylesine alçakça bir girişimde bulunabileceklerini de düşünemezdi. İngiliz devleti gizli belgeleri 1966 yılında açıklığa kavuşup yayınlanmasaydı yine de kimse bu derece alçaklığı bunlara yükleyemezdi.

Atatürk bu belgeleri sağlığında görebilseydi, herhalde bu hainleri bir kez daha lanetler, Anadolu'ya geçip ulusal bağımsızlık hareketini başlatmış olmaktan bir kez daha mutluluk duyardı.

ŞİŞLİ'DEKİ EV VE GELECEĞİN KADROSU

Taksim'den Harbiye Osmanbey yoluyla Şişli Camii'ne doğru giderken sağ tarafta bugün Halaskargazi Caddesi No: 250 adresindeki Atatürk Müzesi olan bu evde Mustafa Kemal Samsun'a gitmeden önce beş ay kaldı.

Bu dönemde evin birçok konuğu olmuştur, ama yedi tanesi son derece önemlidir. Bunlar, Rauf Orbay, Ali Fethi Okyar, Ali Fuat Cebesoy, Kazım Karabekir, Fevzi Çakmak, Refet Bele ve İsmet İnönü'dür. Bunların hepsi de asker kökenlidir. Fevzi Çakmak o sırada Osmanlı devletinin Genelkurmay başkanıdır, Şişli'deki evi ziyaret etmemiştir ama, diğerleri kimisi sürekli, kimisi birkaç kez de olsa, Şişli'deki evin ziyaretçileridir.

Bu yedi kişi, bağımsızlık savaşı ve sonrasının kadrosudur. Kuşkusuz daha başkaları da vardır, ama bu yedi kişi Ulusal Kurtuluş Savaşı döneminde en önemli görevleri üstlenmişlerdir.

Rauf Orbay

Rauf Beyle Mustafa Kemal arasındaki dostluk ve arkadaşlık çok eskilere dayanıyordu. 1909'da İstanbul'daki gerici kalkışmayı önlemek için Rumeli'nden gelen Hareket ordusu Kurmay Karargahı'nda tanışmışlardı. Her ikisi de henüz 28 yaşlarında genç subaydılar.

Rauf Bey, Bahriye nazırı olarak Mondros Ateşkes Anlaşması'nı imzaladığı sırada, Amiral Calthorpe, Rauf Bey'e ayrıca bir mektup vermiş, sanki çok önemli bir lütufta (iyilik) bulunuyormuş gibi Çanakkale ve İstanbul boğazlarının yalnızca İngiliz ve Fransız askerleri tarafından işgal edileceğini belirtmişti.

Rauf Bey de İstanbul'a gelişinde Mondros Ateşkesi için çok olumlu konuşmalar yapmıştı. Anlaşmanın imzalanması üzerinden on gün geçince İstanbul'un işgal edilmesi Rauf Beyde aldatılmışlık duygusu yaratmıştı. Bu duygularla Rauf Bey, kendisini Mustafa Kemal'e çok yakın buluyordu. Mustafa Kemal Samsun'a gitmek için yola çıktıktan birkaç gün sonra Orbay, Ege bölgesine doğru yola çıktı.

Bir ihtilal bildirisi olan Amasya Bildirisi'ne Orbay imza koydu. Erzurum ve Sivas kongrelerinin toplanması sırasında Atatürk'ün yanında yer aldı. Önemli katkılar sağladı. Sivas Kongresi'nde Heyeti Temsiliye üyeliğine seçildi.

Rauf Orbay, 12 Ocak 1920'de toplanan son Osmanlı meclisine Sivas milletvekili olarak katıldı.

Rauf Bey 16 Mart 1920 baskınında İngilizler tarafından tutuklandı ve Malta adasına sürgüne gönderildi. Malta'dan serbest bırakılınca hemen Ankara'ya katıldı ve başbakanlığa getirildi. (12 Temmuz 1922)

Atatürk 9 Eylül 1922'deki kesin zaferden hemen sonra bir resmini Rauf Orbay'a şöyle yazarak imzalıyordu. *“Benim çok muhterem (saygıdeğer) kardeşim ve Türkiye'yi kurtarmakta gerçek yardımcı*

ve destekçi kardeşim Rauf'a." Mustafa Kemal, bütün yaşamında bu derece içtenlikli olarak pek az kişiye hitap etmiştir.

Ulusal Kurtuluş Savaşımızın başında bu kutsal mücadeleye çok büyük katkılar sağlayan Rauf Orbay, ne yazık ki Cumhuriyet'in ilanını bir türlü içine sindiremedi.

Lozan Antlaşması, Cumhuriyet'in ilanı ve özellikle halifeliğin kaldırılması konularında Rauf Orbay ve Kazım Karabekir konunun önemini ne kavrayabildiler ne de özümseyebildiler. Bu devrimlere karşı çıktılar. İzmir suikastı nedeniyle İzmir İstiklal Mahkemesi tarafından suçlu bulunan Rauf Orbay o sırada Avrupa'da bulunuyordu ve yurda dönmedi.

Cumhuriyet'in 10. yıldönümünde çıkarılan af yasası ile Rauf Beyin cezası affa uğradı, Temmuz 1935'te İstanbul'a döndü bir süre sonra Atatürk, Ali Fuat Cebesoy'u Rauf Bey'e göndererek kendisini Çankaya'ya davet etti, ancak bu görüşme gerçekleşemedi.

"İhtilaller kendi çocuklarını yer" sözü tüm ihtilaller için geçerlidir. İhtilallerin değişmez yasası, ihtilalci kadronun bir gün kendi içinde çelişkiye düşüp parçalanmasıdır. Anadolu ihtilali başarıya ulaşmış, daha ileri aşamalara geçince ihtilali yapan kadro, bir gün kendi içinde parçalandı.

Atatürk Nutuk'ta şöyle diyor: *"...Ulusal savaşa birlikte başlayan yolcuların kimileri, giderek ulusal yaşamın bugünkü cumhuriyet yasalarına dek uzayan gelişmelerinde, kendi düşünce ve ruh yeteneklerinin kavrama sınırı bittikçe bana direnmeye ve karşı olmaya başlamışlardır..."*

Kuşkusuz Atatürk'ün burada sözünü ettiği yakın arkadaşlar Orbay, Karabekir, Bele ve Cebesoy'dur.

Rauf Orbay, Atatürk hakkında son derece önemli bir noktayı şöyle ortaya koyar:

"Mustafa Kemal Paşa mücadeleye atılmasaydı bu memleket kurtulamazdı. Anadolu'nun tehlikeye düşen yerlerinde, Batı'da, Doğu'da ve Güney'de başlayan ve bir yurtsever düşüncenin ürünü olan zayıf millî direniş hareketleri Mustafa Kemal tarafından birleştirilmeseydi, her biri ayrı ayrı kolayca bastırılabilirdi. Nur içinde yatsın büyük kurtarıcı..."

Ali Fuat Cebesoy

Ali Fuat, Mustafa Kemal'in sırdaşı, Harbiye ve Akademi'den sınıf arkadaşıydı. Okulda, kendilerinden bir sınıf yukarıda okuyan Ali Fethi ile birlikte üçü çok iyi arkadaş olmuşlardı. Mustafa Kemal teknik derslerde Ali Fuat'a yardım ediyor, Ali Fuat da ortaokulu ve liseyi Saint Joseph'de okuduğu için Mustafa Kemal'e Fransızca derslerinde yardımcı oluyordu. Kimi zaman, hafta sonu tatillerini geçirmek için Ali Fuat Bey arkadaşı Mustafa Kemal'i Salacak'taki evlerine götürürdü, babası İsmail Fazıl Paşa, Mustafa Kemal'i çok severdi.

1905 yılında Harp Akademisi'nden mezun olup kurmay yüzbaşı olarak ordudaki görevlerine gidecekleri sırada ikisi de padişaha karşı suikast girişimi savıyla tutuklandılar ve Yıldız Sarayı'nda yargılandılar. Az daha her ikisi de henüz adım attıkları askeri yaşamdan kovulacaklardı. Ama kendilerini seven akademi komutanının yardımıyla uzak bir yere, Şam'a atamaları yapılarak bu tehlikeli olaydan kurtuldular. Henüz 25 yaşındaydılar. Daha sonraki, tüm askeri yaşamlarında birbirlerinden hiç kopmadılar, her ikisi de İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katıldı...

Daha sonra 1918 yılı başlarında Ali Fuat da general oldu. Yıldırım Orduları Grubu'nda 7. ordu komutanı olan Mustafa Kemal'in emrinde kolordu komutanı olarak görev yaptı.

Ali Fuat Paşa ile dostlukları sonuna kadar sürmüştü, ancak Terakkiperver Parti'nin kuruluşu, Ali Fuat Paşa'nın bu partinin genel sekreterliğine gelişi, İzmir suikastı davası iki eski arkadaş arasına çelişkiler yumağını sokmuştu. Ali Fuat, bu durumu, Sınıf Arkadaşım Atatürk adlı yapıtının son paragrafında açıklar ve kesin bir yargıya varır.

"Başımızdan siyaset fırtınaları ve aramızdan kara kedilerin geçtiği oldu. Fakat dostluğumuz asla bozulmadı. Ölüncüye kadar iki yakın arkadaş olarak kaldık...Ben bu arkadaşlıktan daima gurur ve iftihar duydum. Sevgili sınıf arkadaşım, muazzaz (aziz) kardeşim Atatürk nur içinde yat..."

Atatürk 1938 yılında artık yaşamının sonuna doğru giderken 5 Haziran 1938'de eski arkadaşları Ali Fuat Cebesoy ile Fethi Okyar'ı Dolmabahçe önüne demirlemiş olan Savarona yatına çağırıldı. Her ikisi de bir aya kadar yatta, Atatürk'ün misafiri olarak kaldılar. Harp Okulu'ndaki öğrencilik yıllarından, Selanik'ten, Silvan, Muş ve Filistin'deki askerlik anılarından söz ettiler.

Atatürk'ün ölümünden tam 18 yıl sonra, 1956 yılında Ali Fuat Cebesoy, onun hakkında verdiği bir konferansın başlığını "Lider" koydu. Bu konferans sırasında Mustafa Kemal için söylediği sonra da kitabında yazdığı şu üç cümle çok anlamlıdır:

"Lider Mustafa Kemal'dir. Eser onundur. Önder odur. Biz onun emrinde çalıştık. Eğer o olmasaydı, mücadele potansiyeli eksik kalırdı."

Ali Fethi Okyar

Mustafa Kemal'le Ali Fethi'nin alın yazıları birçok noktada benzerlikler gösterir, yaşamları birçok noktada kesişir. İkisi de Rumeli doğumludur. Mustafa Kemal Selanik, Ali Fethi ise biraz kuzeydoğuda Pirlepe...

Ali Fethi de küçük yaşta babasını kaybettiği için annesinin ve dayısının korumasında Manastır'da büyüdü, aynı Mustafa Kemal gibi...

O dönem Osmanlı devletini korumak içgüdüleriyle ortaya çıkan Osmancılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarının Rumeli'ni ve Manastır Askeri Lisesi'ni sardığı yıllardır...

Her ikisi de bu düşünce akımlarını yaşadılar, daha sonra her ikisi de İstanbul Pangaltı'ndaki Harp Okulu'na geldiler, oradan mezun olunca kurmay subay olmak için her ikisi de Harp Akademisi'nde eğitimlerini tamamladılar.

Gerek okullarda okurken, gerekse orduya katıldıktan sonra sıkı arkadaşlıkları hiç kesilmeden sürdü. Ali Fethi, genç yaşta politikaya atıldı, milletvekili oldu, İttihat ve Terakki'nin genel sekreterliğine getirildi. İttihat ve Terakki'nin üç lideriyle (Talat, Enver, Cemal) anlaşmazlığa düştü, Sofya'ya büyükelçi olarak gönderildi. Mustafa Kemal de İttihat ve Terakki'nin liderleriyle anlaşmazlık içindeydi, onu da Ali Fethi Bey'in yanına Sofya'ya gönderdiler. Her ikisinin yaşları 32-33'tür. Birisi büyükelçi, diğeri askeri ataşedir. Yıl 1913'tür.

İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinden olduğu gerekçesiyle Fethi Okyar 9 Mart 1919'da tutuklandı, önce emniyet müdürlüğünün bulunduğu Sansaryan Han'a, sonra da Bekirağa Bölüğü'ne gönderildi, daha sonra da Malta'ya sürüldü. Bu aşamada arkadaşı Mustafa Kemal onu yalnız bırakmadı, ziyaretine gitti. Ali Fethi, 1921'de Malta tutsaklığından özgür kalınca hemen Ankara'ya koştu, İstanbul milletvekili olarak TBMM'ye katıldı, daha sonra Başbakanlık yaptı. Fethi Bey, en kritik ve en zor zamanlarında hep Mustafa Kemal'in yanındadır.

1931 yılında Atatürk, Fethi Bey'in evinde yaptığı bir ziyaret sonrasında kendi el yazısıyla aşağıdaki notu yazdı: *"Kardeş evinde, öz kardeşlerle, yalnız ve ancak, öz kardeş ocağında olan ne düşünülürse onu düşünerek söyleştik."*

Mustafa İsmet İnönü

İsmet İnönü, Atatürk'ten üç yaş küçüktür. Harbiye'de aynı dönem okumuş olsalar bile, İnönü daha alt sınıflarda bulunuyordu. Mustafa Kemal Harp Akademisi'nden 1905, İsmet İnönü ise 1906 yılında mezun oldu. Ama ne Fethi Okyar ne de Ali Fuat Cebesoy gibi çocuklukta, okuldan başlayan derin bir arkadaşlık söz konusudur.

Ancak Mustafa Kemal, İsmet İnönü'ye önem vermiş, en zor ve en önemli görevlere hep onu getirmiştir. Gerçekten İnönü, Anadolu'ya gelir gelmez henüz albay rütbesinde iken kurulan ilk hükümette Genelkurmay başkanı oldu (23 Nisan 1920), daha sonra Genelkurmay başkanlığı üstünde kalmak üzere en önemli askeri görev olan Batı Cephesi komutanlığına getirildi.

Lozan Barış Konferansı'na baş delege olarak İnönü gönderildi, Cumhuriyetin ilan edilmesi üzerine, başbakan olarak ilk hükümeti kurdu. Bu ilk görev karşılaşmasını Mustafa Kemal, Fatih Rıfki'ya sonraları şöyle anlatmıştır:

"Ben Enver'in adamı olduğu için İsmet'i sevmezdim... Kendisine hemen bir geri çekilme emri hazırlamasını söyledim. Gitti, gelmez. Yaverim Cevat'ı bak ne yapıyor diye yolladım. Döndü, masasının başında düşündüğünü söyledi. Şehirler ve topraklar bırakacaktık. Orduyu kurtarmak için başka çare yoktu. Ama öyle bir karar vermek de güçtü. Git söyle, yazamıyorsa ben dikte edeyim, dedim. Bir müddet sonra çekilme emrini yazmış, getirdi. Askerlik edebiyatına örnek diye alınabilecek kadar iyi düşünülmüş ve yazılmıştı."

Bu görev sırasında, üst komutan olarak Mustafa Kemal'in, kendi komutası altında çalışan İsmet Bey'e verdiği (20 Mayıs 1917) tarihli sicilden alınan aşağıdaki cümleler anlamlıdır:

“Ciddi, faal, düşüncesi gayet açık ve yüksek fikirli...İyi bir görüş yeteneğine ve olayları süratle algılamaya sâhip...Askerliğe ilişkin değerlendirmesi güzel ve kapsamlı.

Doğru ve duraksamadan karar verebilmekte. Cesur ve kişisel kararı ile hareket etme yeteneğine sâhip. Orduda ve memlekette üstleneceği önemli vatan görevlerinde ve hizmetlerinde kendisinden büyük hizmetler beklenir.”

Diyarbakır yöresinde yaşanan bu birliktelikten sonra çok geçmeden yazgıları onları tekrar birleştirdi. 1917 yılında Suriye cephesinde yine buluştular. Halep’te Mustafa Kemal ordu komutanı, İsmet Bey onun emrinde kolordu komutanıydı.

Mustafa Kemal Sivas Kongresi’nden sonra, Ankara’ya geldi. 12 Ocak 1920’de pâdişah İstanbul’da meclisin yeniden toplanmasına izin vermişti. Seçilen milletvekilleri İstanbul’a gidiyordu. Tam bu sırada herkes İstanbul’a giderken, Albay İsmet Bey ansızın ve gizli olarak İstanbul’dan Ankara’ya geldi. Tarih 8 Ocak 1920’dir. Mustafa Kemal, İnönü’yü karşısında görünce şaşırды, ama çok memnun oldu. İnönü’nün bu herkesten önce Ankara’ya gelişi pek bilinmezse de belgelerle kanıtlanmıştır.

Bir ay kadar Ankara’da karargahta çalışan İsmet Bey’in hatıralarından, her ikisinin özellikle vatanın kurtuluşu için nasıl bir askeri düzenleme gerektiği noktaları üzerinde ciddi değerlendirmeler yaptıkları anlaşılmaktadır.

Bu sırada, Fevzi Çakmak İstanbul’da Harbiye bakanlığına atandı ve İsmet Bey’in İstanbul’a geri dönmesini istedi. Mustafa Kemal’in de bu aşamada İstanbul’da Genelkurmay’da olmasını yararlı görmesi üzerine, İsmet Bey Şubat 1920 ortalarında, sessizce İstanbul’a döndü. Bu dönüşü o sırada Meclisi Mebusan’a üye seçilen Mazhar Müfit Kansu ile birlikte trenle yaptılar.

Ancak bir ay sonra 16 Mart 1920’de işgal kuvvetleri İstanbul’da Millet Meclisi’ni bastılar. İsmet Bey hemen Ankara’ya hareket etti, bu kez gizli yollardan ancak 9 Nisan’da Ankara’ya ulaşabildi. Atatürk’ün isteği üzerine Edirne’den milletvekili seçildi. 23 Nisan 1920’de Ankara’da TBMM açılınca kurulan ilk hükümette, Mustafa Kemal’in önerisi üzerine milletvekillerinin oylarıyla Genelkurmay Başkanlığına seçildi ve hükümette yer aldı.

Ulusal savaştaki birliktelik, aydınlanma devrimlerinin gerçekleşmesinde de sürdü. İnönü, Atatürk’ün yanında yer almasını açık yüreklilikle şöyle anlatır:

“...(Onlar da) reformcu kimselerdi, ama Osmanlı reformcusu idiler. Ben dâhil hiçbirimiz reformculukta Atatürk metotlarını daha önce görmüş, düşünmüş, benimsemiş değiliz.”

Kemal Tahir, *“Anadolu Savaşı”* adlı makalesinde Atatürk’le İnönü’yü karşılaştırırken, birinci ve ikinci adam diye değerlendirmenin hatalı olduğunu belirterek şöyle yazar:

“Bunlar birbirleriyle kıyaslanmayacak, birbirlerine hiç benzemedikleri için işe yarayacakları yerlerin ayrı olması bakımından, birbirlerini (eseri) tamamlayan iki birinci insandır. Biri (Mustafa Kemal) karanlıkta çıkar yolu bulmanın, bu yolu dövüşerek açmanın ve kurtuluştan sonra rotayı tekrar ve kolayca karanlığa götürmesi mümkün bütün eski ve tehlikeli yol işaretlerini söküp yenileriyle değiştirmesini bilen; öteki de bu aydınlıkta, devleti bütün korkulu sarsıntılardan ihtiyatla atlatan adamdır. Mustafa Kemal’e, bizim toplumumuzun özelliklerini taşıyan ‘ihtilalci’, İsmet Paşaya da tarihteki en büyük devlet adamlarından biri demek doğru olur.”

NİSAN 1919

Martın Nisana bağlandığı gün bir İngiliz birliği Merzifon’u işgal etti. 1 Nisan 1919’da Fransız Le Temps gazetesinde yayımlanan İzmir kaynaklı haber şöyle bitiriyordu:

“Türklerde yurtseverlik duygusu köksüz olduğu için artık bu kuvvete dayanamazlar. Oysa Helenizm, gücünü ispatlamıştır. Büyük bir Yunanistan, Güney Avrupa’nın ileri hatlarında Batı uygarlığının güçlü bir bekçisi olabilir.”

9 Nisan’da Manisa Alaşehir ve Afyon’a Fransız subayları komutasında Senegalli askerler gönderildi. Bandırma-Manisa hattı denetim altına alındı.

12 Nisan 1919’da İngilizler Kars’ı işgal ettiler.

16 Nisan’da Fransızlar Afyonkarahisar tren istasyonunu işgal ettiler. 17 Nisan’da, İzmir limanında demirli olan Yunan Averof zırhlısından çıkan 18 kişilik Yunan birliği İzmir’de kordon boyunda bir gezinti yaptı.

24 Nisan Perşembe günü, İtalyanlar gelişmeler karşısında haklarının çiğnendiğini düşünerek acele hareket etmeye karar verdiler; 1500 kişilik bir İtalyan askeri gücü güneyden Konya'ya girdi ve yerleşti.

İşgal güçleri Türkiye'de asayiş sağlamanın yolu olarak şiddeti kullanıyorlardı. Şiddetin zirve noktası, Yozgat'taki "tehcir olayı" nedeniyle sanık olarak yargılanan Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Beyin 10 Nisan günü Beyazıt Meydanı'nda idam edilmesidir.

Ermeni Tehciri Nedir?

Ermeni tehciri, Doğu Anadolu'daki Ermenilerin, Osmanlı devletinin sorunsuz bölgesi olan Suriye, Beyrut gibi Güneydeki vilayetlerine göç ettirilmesi olayıdır.

I. Dünya Savaşı sürerken, 1914-1918 yılları arasında Doğu Anadolu'da yaşayan Ermeniler, Ermeni Taşnakyun terör örgütünün etkisi ve baskısı altında Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurmak amacıyla Osmanlı devletinin güvenlik güçlerine karşı silahlı çetecilik ve terör hareketleri yapıyorlardı. İşte orada yaşayan ve olaylara karışmamış Ermenilerin Suriye ve Beyrut'a göç ettirme kararı bu nedenle alınmıştır.

Osmanlı hükümeti, İstanbul'daki işgal güçlerine yaranmak amacıyla, 1919 yılının Ocak ayında zorunlu Ermeni göçünde ilişkisi olanları yargılamak amacıyla tutuklamalar başlattı.

Bu davaları görmek üzere, askeri bir mahkeme, Divan-ı Harp kuruldu. Nazım Paşa'nın başkanlığında çalışan bu mahkeme ilk kararını 8 Nisan 1919 günü verdi ve Kaymakam Kemal Bey'i suçlu bularak idama mahkûm etti. Şeyhülislamın fetvası ve Pâdişah Vahdettin'in onayı ile Kemal Bey 10 Nisan 1919 Perşembe günü saat 17.20'de Beyazıt Meydanı'nda idam edildi.

Kemal Beyin idamı halkı etkiledi; ertesi gün halkın katılımı ile yapılan cenaze töreni bu "ruh halini" açık biçimde gösterir. Fatih Rıfki Atay bu olayı "su ile zeytinyağının ayrılması" olarak değerlendiriyor.

Kaymakam Kemal Beyin Beyazıt Meydanında idam edilişi sırasında halkın gösterdiği tepkilerin, cenazenin yarattığı millî heyecanın İngilizleri tedirgin ettiği, İngiliz devlet belgelerinden anlaşılmaktadır.

Evet, işgal güçlerinin etkisi İstanbul'da olanca şiddetiyle sürüyordu ama sömürgeciliğe karşı halkların tepkisi de filizleniyordu. İngilizlerin en büyük sömürgesi Hindistan'da olayların önü alınamıyordu.

Boğazlıyan Kaymakamı'nın idam edildiği gün, 10 Nisan 1919'da Hindistan'da Arimitsar şehri halkı ayaklanmış, kent yönetimini ele geçirmişti. Beş İngiliz işadamı öldürüldü. 6 Nisan'da Bombay'da başlayan protesto hareketi yayılıyordu. 13 Nisan'da İngilizler Pencap'ta büyük katliam yaptılar. Artık Hindistan'da Hindu ve Müslümanlar İngiliz sömürgeciliğine karşı birleşmişlerdi.

Mustafa Kemal, Şişli'deki evinde bütün bu olup bitenleri izliyordu...emperyalizme karşı verilecek ilk silahlı savaşımın planlarını yapıyor, kozasını örüyordu.

Karabekir'in Önerisi

Ulusal Kurtuluş Savaşımızın ilk aşamasında çok büyük katkıları olan Karabekir Paşa'nın bu yazdıklarını yargılamaya hiç gerek yoktur. Mustafa Kemal'e veda ziyaretinde, konuşma sırasında böyle öneriler yaptığı, ayrıca Karabekir'in Doğu'da bir hareket yapılarak öncelikle Doğu'nun kurtarılmasını istediği biliniyor. O günün koşulları düşünüldüğünde, bunda da şaşılacak, karşı çıkılacak bir durum yoktur. Tersine Karabekir'in üstün yurtseverliğini gösterir.

En ufak bur kuşku yoktur ki, Karabekir'in Erzurum'a hareket etmeden bir gün önce Şişli'deki evi ziyaret edip, "Allahaismarladık" demesi, Anadolu'ya çağırması Mustafa Kemal'de heyecan ve umut yaratmıştı.

Bu görüşmede Karabekir'in Doğu Anadolu'ya yoğunlaşması üzerine Mustafa Kemal'in Karabekir'e karşı çıkmadığını ancak anayurdun üçte ikisini oluşturan Orta ve Batı Anadolu'yu düşünmemiş olması karşısında "Memleketi doğu ve batı diye ikiye ayırmak doğru değildir. Vatan bir bütün olarak düşünülmeli, kurtuluş için genel çareler aranmalıdır," dediğini, Karabekir'in yakın dostu olan Cebesoy, anılarında belirtmektedir.

Mustafa Kemal, İstanbul hükümeti tarafından görevden alınca, Karabekir rütbelerini kaybetmiş Mustafa Kemal'e gelerek emrinde olduğunu belirtti. Karabekir'in bu kritik dönüm

noktasındaki hareketi, onun üstün yurtseverliğini simgeler, ulusal savaşımızda Karabekir'i yüceltir ve üstün derecede taçlandırır...

Daha sonraki aşamada cumhuriyetin ilanı ile halifeliğin kaldırılışı noktalarında ne yazık ki Mustafa Kemal'le ters düştü. Mustafa Kemal'in Nutuk'ta belirttiği gibi *"mücadeleye birlikte başladığı arkadaşları hatalarının hududunda (düşünme yetenekleri) bir bir kendisini terk ediyorlardı..."* Burada sözü edilenler kuşkusuz Orbay ve Karabekir'dir.

GÖKTEN İNEN MÜJDE-İNGİLİZ NOTASI

Günlerden Pazartesi, tarih 21 Nisan 1919... İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe Osmanlı hükümetine Karadeniz'deki çetelerle ilgili bir nota verdi. Bu nota Ulusal Bağımsızlık Savaşımız için âdeta gökten inmiş bir müjde gibidir.

Bu nota, Mustafa Kemal'in Samsun'a gitmesi için ordu müfettişliği görevinin verilmesine neden olmuş, sonuçta Türklerin Anadolu'da bağımsız bir ulus devlet, cumhuriyet kurmalarının yolu açılmıştır.

Mart-Nisan 1919 aylarında Karadeniz bölgesinde Rum çetelerinin faaliyetleri ön plana çıkmaya başladı. Giderek güçlenen ve özellikle Samsun ve iç bölgelerde etkin olan çeteler yol kesmekle yetinmiyor, köyleri basıyor, yağmalıyor, adam öldürüyorlardı.

Kuşkusuz kendilerini Rum çetelerinin saldırılarından korumak ve canlarını kurtarmak için o bölgede bulunan Türkler de silahlanmaya başladılar.

Prof. Akşin'in de belirttiği gibi, *"...Türkiye'nin boğazına sarılıp sıkılmakta olan İngiltere"* İstanbul'un işgal edilmesini yeterli görmüyor, *"şurada burada cılız da olsa halkın hareket ettiğini gördükçe"* hiddetleniyordu. Hele mesele Kafkaslar ve Karadeniz olunca, işin stratejik önemi nedeniyle konu öncelik kazanıyordu.

Amiral Calthorpe o günlerde Pâdişah Vahdettin'le yaptığı görüşmede alınacak önlemler konusunda düşüncelerini belirtti ve *"yüksek yetkilere sâhip askeri bir kurulun başlarında yetenekli bir generalle derhal görev yerine giderek, o bölgedeki 9. Ordu'yu disiplin altına alması gerektiğini"* söyledi.

İngilizlerin isteklerini hükümete bir ultimatomla bildirmesi, Amiral Calthorpe'un padişahla bu konuda görüşmesi, Amiral Webb'in Sadrazam Damat Ferit'i aynı konuda sıkıştırması, tarihin ve talihin döndüğü anı yaratıyordu. Yıldızın parladığı an, işte o andı...

Neden Mustafa Kemal?

Aslında İngilizler hükümetten "yetenekli" bir generalin Karadeniz bölgesine gönderilmesini isterken, Damat Ferit hükümetinin Ege bölgesine gönderdiği eski emekli asker Ali Nadir Paşa ve İzmir Valisi Ahmet İzzet Bey gibi, İstanbul'un sözünden çıkmayacak uysal ve işbirlikçi bir generalin gönderilmesini arzuluyorlardı.

O bölgeye bir komutan gönderilmesi 21 Nisan'dan sonra hükümetin önemli bir gündem maddesi olmuştu. Sonunda Mustafa Kemal'in Anadolu'ya 9. ordu Müfettişi olarak atanması gerçekleşti.

GÖREV VERİLİŞİNDE İLİŞKİLER ZİNCİRİ

Günlerden Salı, tarih 29 Nisan 1919, İngiliz ultimatomunun verilisinin üzerinden sekiz gün geçmiş...Harbiye Bakanı Şakir Paşa, Mustafa Kemal'i resmen bakanlığa çağırdı ve ona *"9. Ordu birlikleri müfettişliği"*ne atandığını bildirdi.

Anadolu'da *"körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz"* diye bir deyim vardır. İşte tam böyle olmuştu.

Bahriye Bakanı Avni Paşa ve İçişleri Bakanı Mehmet ali Bey'le ilişkiler hızlı biçimde geliyordu. Ama dikkatimizi en önemli bakan, Harbiye Nazırı Şakir Paşa'ya çevirmemiz gerekiyor.

Harbiye nazırlığı (Savaş bakanlığı) Osmanlı hükümetinde önemli bir makamdır.

Çok güzel bir rastlantı ortaya çıkmıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın Çanakkale Savaşları'ndan beri yaveri ve çok yakını olan Cevat Abbas Bey'in eşi Memduha Hanım, Savaş Bakanı Şakir Paşa'nın akrabasıdır. Böylece Cevat Abbas ve Eşi Memduha Hanım, Şakir Paşa'nın aile çevresine Mustafa

Kemal'in kahramanlığı, üstün kişiliği, İttihat Terakki ve Enver Paşa'ya karşı oluşu hakkındaki bilgileri ilk elden ulaştırma olanağına sahip oldular.

Bu ilişkinin düzeyini ve nasıl geliştiğini Başyaver Cevat Abbas belirtmektedir.

Cevat Abbas-Harbiye Bakanı Görüşmesi

Bu kişiye (Dr. Ahmet Raşet'e) hikaye ve anlatımlarıyla Mustafa Kemal'in askerlikle ilgili üstün zeka ve yeteneklerini Şakir Paşa'ya tanıtmak istiyordum.

...Harbiye Bakanı Mareşal Şakir...(bacanağı) merhum Ahmet Raşit'in evinde yatıp kalkardı. Bir gün doktorun (Ahmet Raşit) aracılığıyla uzun görüştüğüm Şakir Paşa'ya 'O yalnız bir askerdir. Verilen emri yapıyor. Hele Vahdettin hazretlerine pek bağlıdır. Padişahımızın Almanya gezileri sırasında kumandanım Mustafa Kemal'i İstanbul'un ikinci fatihi takdiratıyla (değerlendirmesi ile) ödüllendirmişlerdi.

"Büyük savaşın dört yılı içinde İttihat ve Terakki takımıyla uğraştı durdu... Politikadan nefret eder. Kendisinin ordu müfettişliklerinden birine atanması zati şahaneye önerilemez mi? Bir denesiniz, memleket ve ordu için kıymetli bir kumandan kazanmış olacaksınız," cümlesiyle özetleyerek Atatürk'ü anlatmış, emniyet ve güven yaratmaya çalışmışım.

Dikkat edileceği gibi Cevat Abbas, Harbiye Nazırı Şakir Paşa ile görüşürken hassas konuları ele almakta, Mustafa Kemal'in sadece asker ve politikaya karışmayan kişiliğini ve İttihat Terakki'ye karşı oluşunu öne çıkarmaktadır.

Bu bir etkileşim zinciriydi, Mustafa Kemal hakkında oluşabilecek olumsuz düşünceler ortadan kalkıyor, olumlu düşüncelerin gelişmesini sağlıyordu. Mustafa Kemal de bu gelişen ilişkileri şöyle yorumluyor: *"İçişleri Bakanı Mehmet Ali Bey...Bir iki defa Şişli'deki evimde beni ziyaret etti. Bu ziyaretinden memnun kaldığını arkadaşlarına söylemiş. Bir defa da Bahriye nazırı ile gelerek çeşitli konular üzerinde benimle konuştular. Artık adeta ahbab olmuş gibi idik."*

Bu ilişkiler zinciri Mustafa Kemal'le hükümet üyeleri arasında olumlu ve yumuşak bir zeminin oluşmasını sağladı. Kuşkusuz bu ilişkiler, Mustafa Kemal'e Nisan 1919 sonunda verilecek olan Anadolu'ya gitme görevinde son derece olumlu ve önemli rol oynamıştı.

SİYASİ VE İDARİ KONULARDAKİ GELİŞMELER

İngilizler, 21 Nisan 1919'da Karadeniz'deki çetelerle ilgili nota veriyor. Bölgede asker toplandığı, Türk çetelerin Rum halka zarar verdiği belirtiliyor, önlem alınsın, bölgeye bir general gönderilsin yoksa o bölgeye biz asker çıkaracağız deniliyordu.

Bir hafta içinde, Mustafa Kemal'in bölgeye gönderilmesi noktasında, bakanlar kurulunda uzlaşma sağlandı.

İngilizlerin verdikleri notadan bir gün sonra 22 Nisan 1919'da yanında bir grup subay ve on kadar İngiliz askeriyle Yarbay Rawlinson, ateşkes koşullarını denetlemek amacıyla Erzurum'a geldi; yaptığı incelemeler sonunda toplanan silahların teslimini istedi.

Bu siyasal gelişmeler yaşanırken 27 Nisan 1919'da bir Yunan savaş gemisi Trabzon'a yerleşmek için Rusya'dan 500 Rum göçmenini getirmişti. Bu sırada, görevli bir Yunan askeri, kıyıda öldürüldü. Bu olay da İngilizlerin hükümet üzerinde baskı yapması için yeni bir vesile yarattı.

29 Nisan 1919 Salı, Harbiye Bakanı Şakir Paşa, Mustafa Kemal'i bakanlığa çağırdı ve 9. Ordu birlikleri müfettişliğine atandığını bildirdi.

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkıp, Anadolu içlerinde yapacağı görevlerle ilgili olarak düzenlenen kararnamede, bu görevin *"yalnız askeri nitelikli olmayıp kapsadığı bölgede aynı zamanda idari olduğu"* vurgulanmıştı. Bu kararnamede, müfettişlik görevi üç temel alanda belirtilmiştir:

Bu üç görev alanı, 21 Nisan 1919 tarihli İngiliz notasında belirtilen şikayetleri karşılamak amacıyla oluşturulmuştur. Bunlarla ilgili yetkilere gelince:

Yetki Konusu: Mustafa Kemal, bu talimatnameye Samsun'dan başlayarak tüm Doğu illerinde bulunan kuvvetlerin komutanı olmasını, illerin valilerine de doğrudan doğruya emir vermek; ayrıca, bu bölge ile sınırdaş olan illerdeki askeri ve idari makamlara yazı ile bildirimde bulunmak yetkisini de ekletmişti.

YETKİ KARARNAMESİNİ MUSTAFA KEMAL BİZZAT YAZDIRDI

9. Ordu müfettişliğine atanan Mustafa Kemal'in geniş yetkilerini kim verdi? Bize göre, bu geniş yetkileri Mustafa Kemal bizzat kendisi oluşturmuş, bizzat kendisi yazdırmıştır.

Vahdettin yanlısı, şeriatçı kesimden kimi yazarlar bu geniş yetkilerin Mustafa Kemal'e verilmesini Padişah Vahdettin'e bağlarlar.

Vahdettin'in bu yetkileri Mustafa Kemal'e özellikle verdiğini belirtirler. Mademki bu derece geniş yetkiler verilmiştir; öyleyse Mustafa Kemal'i Anadolu'ya padişah gönderdi yargısına varırlar; hatta işi abartarak vatani kurtarması için bunu yaptığını belirtirler.

Oysa gerçekler hiç de öyle değildir. Bu görev ve yetki kararnamesinin geniş tutulması tamamen Mustafa Kemal'in girişimi, irade, istek ve düzenlemesiyle olmuştur. Bu görevlerin geniş tutulmasında, kararnameyi hazırlayan Genelkurmay İkinci Başkanı Kazım Paşa en etkin rolü oynamıştır. Çünkü kararnameyi Mustafa Kemal'le Genelkurmay İkinci Başkanı Kazım Paşa bizzat hazırlamışlar, birlikte yazmışlardır.

Kuvayı Milliye Ruhunu Anlamak

Bu yönergenin hazırlanması, düzenlenmesi, kimi önemli maddelerin yönergeye eklenmesi konusunda Mustafa Kemal'in ne derece etkin olduğu açık bir biçimde görülüyor.

Yönergeyi adeta Mustafa Kemal kendisi dikte ettiriyor. Hatta bu cümledeki "adeta" kelimesi fazladır. Yönergeyi bizzat yazıyor, Kazım Paşa da Mustafa Kemal'in söylediklerini aynen yerine getiriyor.

Peki nasıl oluyor da, Genelkurmay 2. Başkanı Kazım Paşa, Mustafa Kemal'i bu derece saygılı ve "itaatli" bir biçimde dinlemekte ve onun istemlerine karşı çıkmadan hemen yerine getirmektedir?

Kuvayı Milliye ruhunu bilmeyenler bunu anlayamazlar. Bunun yanında Mustafa Kemal Paşa ile Diyarbakırlı Kazım Paşa arasındaki ilişki de bilinmeden bu konu çözümlenemez ve özümsemez.

Yakın Cephe Arkadaşlığı

Kazım (İnanç) Paşa ile Mustafa Kemal birbirlerini çok iyi tanıyorlardı. Güçlü arkadaşlıkları cephelerde oluşmuştu. Bu arkadaşlığın arka planı iyice anlaşılmadan, Genelkurmay 2. Başkanlık odasında olup bitenler özümsemez. Bir sonraki sayfadaki grafikte belirtilen bu ilişkinin özeti şudur:

1. Yaşıttırlar, Mustafa Kemal Selanik 1881, Kazım İnanç Diyarbakır 1881 doğumludurlar.

2. Aynı tarihlerde askeri okullarda okudular. Kazım Bey ayrıca Almanya'ya gönderildi ve orada eğitim gördü.

3. Çanakkale Savaşları'nda, 19 Tümen komutanlığına atanan (Ocak 1915) Yarbay Mustafa Kemal, 5. Ordu Komutanı Liman Von Sanders'e bağlıydı, bu ordunun kurmay başkanı da Yarbay Kazım Bey'di.

4. Çanakkale savaşları sırasında Mustafa Kemal önce Arıburnu grup komutanlığına, başarıları nedeniyle daha sonra Anafartalar grup komutanlığına getirildi. Bütün savaşlar sırasında en yakın temasta bulunduğu kişi Ordu Komutanlığı Kurmay Başkanı Albay Kazım Bey'di.

5. Mustafa Kemal, Suriye'de Yıldırım Orduları grubu içinde 7. Ordu komutanlığına atanınca (Ağustos 1918), Yıldırım Orduları grubu komutanı yine Alman General Liman von Sanders'ti, ordunun Kurmay Başkanı Kazım İnanç Paşa'ydı.

Mustafa Kemal'in Çanakkale'deki üstün komutanlık yetenek ve kahramanlıkları, Suriye cephesinde çökmüş bir orduyu kurtarışı ve ordu komutanının emirlerini dinlemeyerek bu ordudan arta kalan birlikleri Anadolu içlerine doğru göndermesi...Kurmay başkanı olarak görevi gereği bütün bunları en iyi izleyen ve bilen Kazım İnanç Paşa'ydı. Tüm bu nedenlerle Mustafa Kemal'e içten sevgi ve saygı duyuyordu.

Aralarında ateşle ihanetin kol kola gezdiği savaş cephelerinde oluşan mert ve sağlam bir asker arkadaşlığı, sarsılmaz bir dostluk vardı. İşte bu nedenle, Mustafa Kemal Genelkurmay İkinci Başkanı Kazım Paşa'nın odasında kapıların kapatılmasını istiyordu; anılarında çok yalın bir cümle ile şöyle diyor:

"Kazım Paşa ile açık konuşarak bütün düşüncelerimi anlattım." İşte en önemli iki kelime budur. *"Açık konuşarak"* ve *"her şeyi anlattım."* Nedir bu açık açık anlatılan düşünceler?

Mustafa Kemal Anadolu’da ne yapacağını anlatmıştı. Eğer aralarında böylesine sağlam bir dostluk olmasaydı açık açık bütün düşüncelerini anlatabilir miydi?

Peki, bu yönergeyi Mustafa Kemal’in istediği gibi düzenleyen Kazım Paşa’ya sonra ne oldu? 16 Mart 1916’da İngilizler meclisi bastılar ve dağıttılar.

2. Başkan Kazım Paşa’da Genelkurmay ikinci başkanlığı görevinden azledildi. İki ay gibi kısa bir sürede, sürekli iletişim içinde bulunduğu Anadolu’ya geçti. (27.06.1920).

Temmuz 1920’den Kasım 1920’ye kadar Batı Cephesi komutanlığı yaptı. Daha sonraki savaflara katıldı. Başkomutanlık Savaşı sırasında, Mustafa Kemal’e çok yakın olduğu için, başkomutanlık kalem başkanlığı gibi çok stratejik bir göreve atandı. Kolordu komutanlığı yaptı. Korgeneral oldu, milletvekilliği yaptı.

Mustafa Kemal’in Seçiliş Nedenleri

Bu noktada şöyle bir yargı doğrudur. Evet, o şartlarda Anadolu’ya bir general göndermek gerekiyordu. *Ama neden Mustafa Kemal seçildi?*

Bu bölümü bitirirken Mustafa Kemal’in seçiliş nedenlerini özet olarak vermekte yarar vardır:

1- İngilizlerin 21 Nisan 1919 tarihli notasından sonra Anadolu’ya bir general gönderilmesi zorunlu olmuştu. İngilizler de sıkıştırıyorlardı, bu nedenle hükümet tarafından ivedi bir karar verildi.

2- Seçilecek generalin padişaha yakın, Almanlara ve İttihat-Terakki’ye karşı olması bir önkoşuldur. Tüm bu nitelikler tam olarak Mustafa Kemal’de vardır. Hattâ Almanya seyahatinde padişahla beraber olmuşlardır, padişahın takdir ve sevgisini kazanmıştı. Üstelik Filistin savafları sırasında gösterdiği üstün başarıları nedeniyle pâdişah tarafından 22 Eylül 1918’de kendisine padişahın onursal yaverliği sanı verilmişti.

3- Bakanlar kurulu içerisinde Enver Paşa’nın karşıtı olması nedeniyle Mustafa Kemal’in kazanılmasını isteyenler vardı, böylece onlara yararlı olacağı düşüncesindeydiler.

4- Bu olumlu yönler yanında, Mustafa Kemal’i İstanbul’da potansiyel bir başağrısı olarak görenler de vardı. Padişahla yakın ilişkisi nedeniyle her an Harbiye bakanlığına ya da sadrazamlığa gelebileceği varsayılmaktadır. Bu nedenle onun gözden uzak tutulmasını isteyenler de vardı. Başbakan Damat Ferit bu gruba girmektedir. Gözden uzak olması, kişisel siyasetin gereği olarak kabul edilmelidir.

5- Ona hiçbir biçimde güvenmeyenler de onun bir an önce İstanbul’dan Anadolu içlerine gönderilerek oralarda çürümesini istiyordu.

6- İngiliz gizli servisi de, bu görev için kendilerine çok yakın olan Pâdişah Vahdettin’in onayını almış olan Mustafa Kemal’e güvenmek gerektiğini düşünerek bu atamaya karşı çıkmadılar.

ATAMANIN GÜNCESESİ

1 Mayıs 1919 Perşembe

1 Mayıs günkü İkdâm gazetesinde “Mustafa Kemal Paşa, Umumi Şark Orduları kumandanlığına tayin edildi” başlığı taşıyan bir haber yayınlandı.

Böylece, Mustafa Kemal’in atanması kamuoyuna duyurulmuş oluyordu.

Mustafa Kemal yeni görevinin gerektirdiği kadrosunu oluşturmak için çalışmaya başladı. Öncelikle kendisiyle en yakın çalışacak kurmay başkanını seçmesi gerekiyordu.

Mustafa Kemal kurmay başkanlığı için albay Kazım Dirik üzerinde karar kıldı, kendisine daha önceden telefon ederek 1 Mayıs 1919 Perşembe günü sabahı, Albay Kazım Bey’in evine uğradı. Kazım Dirik, Rumeli doğumlu (Manastır 1881) çok çalışkan ve çok ciddi bir subaydı.

Mustafa Kemal, kendisiyle birlikte Anadolu’ya gidip gidemeyeceğini sorunca, Albay Kazım Bey görevi derhal ve heyecanla kabul etti. Mustafa Kemal, bir kez daha düşünün, dedi.

5 Mayıs 1919 Pazartesi

Atama kararnamesi ertesi günü (5 Mayıs 1919) resmî gazetede yayımlandı. Resmî gazetede yayımlanan kararname, o zamanki deyimle “İrade-i seniye” (pâdişah buyruğu) şöyleydi:

“Dağıtılan Yıldırım Orduları Grubu Komutanı Mirliva (Tüm general) Mustafa Kemal Paşa, 9. Ordu müfettişliğine atanmıştır. Bu pâdişah buyruğunun yürütülmesiyle Harbiye bakanı görevlidir.”

6 Mayıs 1919 Salı

Bakanlar kurulunca onaylanan atama kararnamesi ve yetkileri belirleyen yönetmelik Mustafa Kemal'e resmî bir yazı ile bildirildi. Ayrıca, görev yerine gitmek için acele etmesi istendi.

7 Mayıs 1919 Çarşamba

Mustafa Kemal'in atama kararı ve yetkileri, görev bölgesinde bulunan 3, 13 ve 15. kolordulara, Savaş Bakanlığı tarafından resmen bildirildi. Bu görev yazısı, bir gün sonra da bütün Anadolu'ya gönderildi.

Mustafa Kemal, Savaş Bakanlığı'na bir yazı yazarak 9. Ordu karargahını oluşturan görevlilerin 3 aylık ödeneklerinin peşin olarak ve İstanbul'da ödenmesini istedi.

10-11 Mayıs 1919 Cumartesi ve Pazar

Mustafa Kemal yoğun olarak hazırlıklarını yapmaktaydı. Kurmay başkanlığına atanan Albay Kazım Dirik her gün Şişli'deki eve gelmekte, yazışmaları yürütmekteydi. Mustafa Kemal, Anadolu'ya geçmeden önce, Anadolu'daki görevlilerden kimi bilgilerin toplanmasını ve hazırlık yapılmasını istedi.

14 Mayıs 1919 Çarşamba

Mustafa Kemal'in karargah kurulu, görev yerine deniz yoluyla, Karadeniz'den gidecekti. Ancak, Karadeniz fiilen İngiliz donanmasının denetimi altındaydı. Boğaz'dan çıkışlar ancak İngiliz yetkili ve görevlilerinin verecekleri vize ile gerçekleşiyordu.

Kesinleşen karargah listesi 14 Mayıs'taki toplantıda Harbiye Bakanlığı'na resmen sunuldu ve bu kişiler için bakanlık kanalıyla İngilizlerden vize alınması istendi. Bu vize istek yazısı müfettişliğin kurmay başkanı Albay Kazım Bey tarafından mühürlenip imzalandı. Listenin başında da, 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal'in ismi vardı.

Vize işlemleri sürerken, 9. Ordu Müfettişliği karargahı da çalışmalarını sürdürüyordu. Mustafa Kemal Samsun'da bulunan 3. Kolordu Komutanlığı'na şifreli bir telgraf çekerek "16 Mayıs 1919 Cuma günü öğleden sonra Bandırma vapuruyla Samsun'a hareket edeceğini ve beraberinde 23 subay bulunduğunu" ve karargah için "geçici olarak bir yer sağlanmasını" istedi.

15 Mayıs 1919 Perşembe

15 Mayıs Perşembe günü Mustafa Kemal sabah ilk iş olarak doğru Genelkurmay'a gitti. Genelkurmay'daki önemli toplantıdan önce kaderin oyunu üzerinde kısaca duralım.

Rastlantının bu derece ilginç çakışmasına, belki de en güzel deyiş "kaderin oyunu" sözüdür. Çünkü İstanbul'da Mustafa Kemal ve ekibine İngiliz Pasaport Denetim Bürosu tarafından Samsun'a gidebilmesi için vize verilirken, İzmir'de de Yunan askerleri İngilizlerin verdiği vize, cesaret ve destekle İzmir ve Ege bölgesinin işgali için karaya çıkıyordu.

Gerçekten, sabah saat 8'de Yunan askeri birlikleri İngilizlerin koruması ve desteği altında İzmir'e çıktılar. Aynı gün Mustafa Kemal'in karargah listesi İstanbul'da İngiliz irtibat bürosu subayı Binbaşı Milligan tarafından onaylandı; listede 23 subay, 25 er ve erbaş ve ilave olarak eyerli altı at görülüyordu.

Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak, İzmir'de olası bir Yunan işgaline karşı silahlı direnme emri verdiği için görevden alınmış, 1. Ordu Birlikleri müfettişliğine atanmış; Genelkurmay başkanlığına da yukarıda belirtildiği gibi Cevat Çobanlı Paşa getirilmişti.

Devir teslim işlemi yapılıyordu, işte tam o sırada, Mustafa Kemal Genelkurmay'a geldi. Hemen kendisini odaya kabul ettiler.

Padişahla Son Buluşma

Mayıs ayının 15. günü güneşli ve berrak bir gündü. Mustafa Kemal bu yoğun günün akşamüzeri yıldız Sarayı'na gitti ve padişahla görüştü. Bu görüşme, sonraları birçok kurguya (spekülasyon) neden olmuş; hâttâ padişahın Mustafa Kemal'e özel görev verdiği bile söylenmiştir. Biz yine konuyu Mustafa Kemal'in anlatımından izleyelim:

"Yıldız Sarayı'nın ufak bir salonunda Vahdettin'le âdeta diz dize denecek kadar yakın oturduk. Sağında dirseğini dayamış olduğu bir masa, üstünde bir kitap var. Salonun Boğaziçi'ne doğru açılan penceresinden gördüğümüz manzara şu: Birbirine paralel hatlar üzerinde düşman zırhlıları! Bordalarındaki toplar sanki Yıldız Sarayı'na doğrulmuş! Manzarayı görmek için başımızı sağa sola çevirmek kaftı (yeterli) idi. Vahdettin hiç unutamayacağım şu sözlerle konuşmaya başladı:

-Paşa, Paşa! Şimdiye kadar devlete çok hizmet ettin. Bunların hepsi artık bu kitaba girmiştir (elini demin bahsettiğim kitabın üstüne bastı ve ilave etti), tarihe geçmiştir.

Bunları unuttun, dedi; asıl şimdi yapacağın hizmet hepsinden mühim olabilir. Paşa, Paşa; devleti kurtarabilirsin!”

Yukarıdaki bu paragraf Atatürk’ün kendi anlatımından aynen alınmıştır. Ne var ki, Vahdettinci yazarlar bu paragraftan büyük sonuçlar çıkarırlar. Padişahın bu sözlerini öne sürerek Mustafa Kemal’e “vatanı kurtarma” görevi verdiğini belirtirler. Bu sözleri bir belge olarak gösterirler.

Ancak Mustafa Kemal’in bu sözler karşısında ne düşündüğünü ele almazlar, orasını es geçerler...Mustafa Kemal Vahdettin’in bu sözleri karşısında bir an tereddüt geçirdi. Anılarında şöyle diyor:

Şaşırdım Kaldım

“Bu son sözlerinden hayrete düştüm. Acaba Vahdettin benimle samimi mi konuşuyor? O Vahdettin ki yabancı hükümetin yüzüncü derece aletleri ile temas arayarak, devletini ve saltanatını kurtarmaya çalışıyordu. Bütün yaptıklarından pişman mı idi? Aldatıldığını mı anlamıştı? Fakat böyle bir tahmin ile başka bahislere girişmeyi tehlikeli saydım. Kendisine basit cevaplar verdim:

- Hakkımdaki teveccüh ve itimada arz-ı teşekkür ederim (şahsıma gösterdiğiniz güvene teşekkürlerimi sunarım). Elimden gelen hizmette kusur etmeyeceğime emniyet buyurunuz.”

Mustafa Kemal bu yanıtları verirken kafasındaki “bilmeciyi de” çözmeye çalışıyordu, şöyle diyor:

“Kafamdaki muammayı da (bilmeciyi) halletmeye uğraşıyordum. Çok iyi anladığım, veliahtlığında, padişahlığında bütün his ve fikirlerini, temayüllerini (eğilimlerini), sahtekarlıklarını tanıdığım adamdan nasıl yüksek ve asil bir hareket bekleyebilirdim? Memleketi kurtarmak lazımdır, istersem bunu yapabilmişim. Nasıl? Hemen hüküm verdim: Vahdettin demek istiyor ki, hiçbir kuvvetimiz yoktur. Tek dayanağımız İstanbul’a hâkim olanların siyasetine uymaktır. Benim memuriyetim, onların şikayet ettikleri meseleleri halletmektir. Eğer onları memnun edebilirsem, memleketi ve halkı, bu siyasete karşı gelen Türkleri de yola getirirsem, Vahdettin’in arzularını yerine getirmiş olacaktım.”

Mustafa Kemal hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde hemen yanıt verdi:

“- Merak buyurmayın efendimiz, nokta-i nazar-ı şahanenizi (çok güzel görüş açınızı) anladım. İrade-i seniyez (pâdişah buyruğu) olursa...hemen hareket edeceğim ve bana emir buyurduklarınızı bir an unutmuyacağım.”

16 Mayıs 1919 Cuma

16 Mayıs Cuma günü sabahın erken saatlerinde arkadaşı ve avukatı Saadettin Ferit Talay, Şişli’deki eve gelerek Mustafa Kemal’i uyandırdı; duyduğu önemli bir haberi Mustafa Kemal’e ulaştırdı. Haber şuydu: Mustafa Kemal’i götüren gemi Karadeniz’e çıkınca bir İngiliz muhribi tarafından batırılacaktı. Bu haberi kendisine Merkez Bankası müdürlerinden Berç Keresteciyan ulaştırmıştı.

Mustafa Kemal’in vapura geçmeden önce Cuma selamlığına giderek, son olarak padişahı selamladığı belli kaynaklarda belirtilmektedir. Daha sonra Galata rıhtımına gitti, oradan da sandalla vapura geçtiler. Saat öğleden sonra 4 sularıdır. Kaptana yola çıkmak için emir verildi. Kız Kulesi açıklarına geçildi. Daha sonra vapur durdurularak muayene ve denetlemeye alındı. Birkaç subay denetleme yapacaklardı. Bu sıkıntılı durumu Mustafa Kemal’in yaveri Muzaffer Kılıç şöyle anlatıyor:

“Bandırma vapuru Kız kulesi açıklarına geçmişti. Kavaklar hizasına geldiğinde vapur durduruldu. Bir motor tekneyle yanaşan İtilaf devletleri subayları güverteye çıktılar. Bizler, ne oluyor; bunlar ne istiyorlar, sorusuna cevap arar ve bakınırken Mustafa Kemal kaptana sordu:

-Bu adamlar ne için gelmişler?

-Efendim, silâh, cephane arıyorlarmış...

-Görevinizi yapınız, sonuçtan beni haberdar edin.

Sonra bize döndü. Dolmabahçe önlerinde demirli bulanık yabancı zırhlıları göstererek dedi ki:

-Bu sersem adamlar işte böyle...Yalnız demire, çeliğe ve silâh gücüne dayanırlar. Maddeden başka bir şey bilmezler. Bağımsızlık ve özgürlük uğrunda savaşa kararlı bir ulusun kudret ve gücünü anlamaktan acizdirler. Biz silâh ve cephane değil, ülkü, inanç dolu kafa götürüyoruz...”

Bandırma vapuru, kıyıları izleyerek Sinop’a ulaştı, Mustafa Kemal hemen karaya çıkıp Sinop’tan karayoluyla Samsun’a gitmek istedi, ancak yolun çok zorlu olduğunu öğrendi; yola devam edildi ve 19 Mayıs 1919 sabahı saat 7’de Samsun limanına varıldı. Artık Türkler için ve Mustafa Kemal için yepyeni bir dönem, yepyeni bir hayat başlıyordu...

General Sherill’in Yargısı

ABD Büyükelçisi General Sherill kitabında Anadolu’ya gidiş üzerinde durur ve Atatürk’ün Samsun’a gönderilişinde sarayın üç büyük hata yaptığını belirtir. Bu hatalar özetle şöyle:

1. Sürgüne göndermekte oldukları kişinin değer ve önemini gereği gibi takdir edememeleri;
2. Samsun’da bir Rum Pontus devletinin kurulması için hazırladıkları plana Mustafa Kemal’in karşı çıkmayacağını sanmaları;
3. Türk ulusunun yüzyıllardan beri batı’ya doğru gidişlerini ve bu ulusun görkemli geçmişini unutmaları.

General Sherrill’e göre mayısın aynı haftasında, 15 Mayıs, 16 Mayıs ve 19 Mayıs tarihlerinde talih ikili bir yol geçişi vermişti. Sherrill şöyle yazar.

“Talih bir taraftan Yunanlıları İzmir’e çıkarırken öbür taraftan, onlara karşı koyacak Mustafa Kemal’i Samsun’a getiriyordu. Bu dramda, Yunanlıları İzmir’e gönderen L. George ve Mustafa Kemal’i Anadolu’ya atayan Vahdettin adında iki kukla, talihin aleti olmuşlardır.”

YALANLAR-UYDURMALAR DOĞRU YANITLAR

Bu kitabın incelediği dönemle ilgili olarak kafaları karıştırmak ve Atatürk’e saldırmak için ortaya atılan başlıca sorular şunlardır:

- 1- Mustafa Kemal neden Mayıs ayının 16’sına kadar İstanbul’da bekledi. Mademki ulusal savaşı başlatmak istiyordu, neden daha erken bir tarihte Anadolu’ya geçmedi?
- 2- Mustafa Kemal İngilizlerin adamıydı, onun Anadolu’ya geçmesini bizzat İngilizler istediler, öyle olmasaydı İngilizler kendisine vize vermezlerdi.
- 3- Padişah Vahdettin aslında millî mücadeleyi başlatmak için Mustafa Kemal’i Anadolu’ya bizzat göndermiştir, kendisine de 40 bin altın vermiştir.

Bunlar gülünüp geçilecek deli saçması iddialardır. Ancak, ortaya atılıyor, iz bıraksın isteniyor! Pekiyi, tüm bu tarihi tersyüz etmek gayreti nedendir? Amaç nedir?

Amaç: Vahdettin’i Korumak

Kurtuluş Savaşı’ndaki İngiliz yanlısı tutumunu örtbas etmek ve kendisine uygun görülen “hain” damgasından Vahdettin’i kurtarmak amacıyla, Cumhuriyet ve Atatürk karşıtı kimi yazarlar ile İslamcı ve şeriatçı kesim, tarihi tersyüz etmek için çalışmaktadırlar.

Bunlar tarih sırasıyla Rıza Nur, Mevlanzade Rıfat ve onları izleyen Necip Fazıl Kısakürek, Kadir Mısırlıoğlu, Tarık Mümtaz Göktepe, Abdurrahman Dilipak, H. Hüseyin Ceylan, Hüseyin Yılmaz, Mustafa Müftüoğlu, Vehbi Vakkasoğlu ve onları izleyen kimi sağcı ve şeriatçı yazarlardır.

Fikret Başkaya, Mehmet Altan gibi yazarlar da ötesinden berisinden bu kervana katılmışlardır. Hâttâ bir de Gayri Resmî Yakın Tarih ansiklopedisi diye bir ansiklopedi de yayınlanmıştır.

Turgut Özakman, Vahdettin, Mustafa Kemal ve Millî Mücadele adlı 789 sayfalık yapıtında, ayrıca İsmet Görgülü, Atatürk’ün Özel Yaşamı-Uydurmalar-Saldırıları-Yanıtlar adlı 230 sayfalık yapıtında, bu gibi iddiaların tümüne belgelere dayanarak ayrı ayrı yanıt vermişlerdir. Biz tüm bu saçma sapan iddialara yanıt vermek durumunda değiliz; ancak bu kitabın konusuyla ilgili olan iddiaları ele alacağız.

Anadolu’ya Geçiş Düşüncesi-Mayıs Ayına Kadar Bekleyişin Nedenleri

Mustafa Kemal’in Ulusal Bağımsızlık Savaşı’nı başlatmak için neden mayıs ayına kadar beklediği, neden bir an önce Anadolu’ya geçmediği sorularına aslında en kapsamlı, doğru ve belgeli yanıt işte elinizdeki bu kitaptır.

Anadolu'ya geçiş düşüncesi, açık ve net olarak ortaya çıktığına göre, neden bu kadar beklemişti? Neden kendisine bir görev verilmeden önce harekete geçmemişti?

Öncelikle, Anadolu'ya geçtiği zaman hareket alanını ve kendisiyle birlikte çalışabilecek kişileri hazırlamak istiyordu. Yetenekli bir kurmay subay, dirayetli bir komutan olarak hareket alanının çerçevesini çizmek istiyordu.

Mustafa Kemal, Anadolu'ya geçmeden önce, öncelikli konu olarak Anadolu'da epeyce zayıflamış olsa da eldeki askeri güçlerin, kendi düşüncesini paylaşan yakın arkadaşları tarafından denetim altına alınmasını istiyordu. Bu nedenle Mart 1919'un başlarından önce Anadolu'ya geçmesi askeri açıdan olanaksızdı.

Şimdi 20 Şubat 1919'da Ali Fuat Cebesoy'un Şişli'deki evde Mustafa Kemal'e yaptığı son ziyaretini ve alınan kararları anımsayalım:

1- Ali Fuat Paşa'nın kumandanı olduğu 20. Kolordu karargahı Ankara'ya taşınacak ve burası bir direniş merkezi yapılacaktır,

2- Mustafa Kemal'in bir görevle Anadolu'ya geçmesi için çalışılacaktır,

3- Kendisine ihtiyaç duyulduğu zaman, bir görev almamış olsa bile, Anadolu'ya geçecektir.

O gece Şişli'deki evde Rauf Orbay da hazır bulunmuştu, akşam yemeğinden sonra saatlerce konuştular. Mustafa Kemal eğer bir göreve kendisini tayin ettiremezse Anadolu'ya en güvendiği bir kumandanın yanına gideceğini ve işe ilk oradan başlayacağını söyledi.

“Ali Fuat Paşa;

-Paşam, ben ve kolordum daima emrinizdedir, dedi.

Mustafa Kemal yerinden kalktı, hararetle Ali Fuat Paşa'nın elini sıktı.

-Beraber çalışacağız Fuat, dedi.

Ali Fuat, bu görüşmenin ertesinde Anadolu'ya hareket etti.

Ali Fuat Paşa'nın Anadolu'ya geçmesiyle artık Anadolu'da Mustafa Kemal'in güvенеceği sağlam bir ayağı vardı.

İkinci bir gelişme Ali Fuat Cebesoy'un Anadolu'ya geçişinden sonra, hemen hemen on beş gün içinde gerçekleşti. Bu da, Kazım Karabekir'in 13 Mart 1919'da merkezi Erzurum'da bulunan 15. Kolordu komutanlığına atanmasıdır.

Şimdi, Mustafa Kemal'i İngilizlerin ajanı olarak gösteren görüşe geçebiliriz:

‘Mustafa Kemal'i Geriye Çağırınız’

Anadolu'ya geçeli henüz 18 gün olmuştu ve 6 Haziran 1919 Cuma günü, müttefiklerin Karadeniz Ordusu Komutanı General Milne Osmanlı hükümetine bir yazı göndererek “*Mustafa Kemal ve yanındaki kişileri derhal İstanbul'a geriye çağırmanızı talep ederim,*” dedi. Bu yazıda, Mustafa Kemal'in yurtiçinde dolaşmasının kamuoyunda tedirginlik yarattığı belirtiliyor ve “*askeri açıdan onların çalışmaları için bir gereksinme göremiyorum*” deniliyordu.

General Milne'nin Mustafa Kemal'in acilen İstanbul'a dönmesini istemesinden bir gün sonra (7 Haziran 1919) Samsun yoluyla İstanbul'a gönderilmekte olan 10.000 tüfek sürgü kolu ile 12 top kamasına Mustafa Kemal el koydu. Havza'daki silâh deposundaki silahları da halka dağıttı ve evlere taşıttı.

İngilizlerin bu resmî yazışma ve baskıları sonucu, Savaş Bakanı Şevket Turgut Paşa Mustafa Kemal'e bir telgraf çekti, Samsun'da bulunan askeri istimbotla acele İstanbul'a “teşrif etmesini” (şereflendirmesini) istedi.

Mustafa Kemal, kendisinin ısrarla çağırılışının sebebini şifreli telgrafla Genelkurmay Başkanı Cevat Çobanlı'ya sordu. Cevat Paşa da, İstanbul'da anlaştıkları çerçevede doğrusunu yazdı ve “11 Haziran 1919 günü geriye çağırılışının hükümetçe değil, İngilizler tarafından istendiğini” yine şifreli telgrafla Mustafa Kemal'e bildirdi.

Mustafa Kemal'in bundan sonraki destansı öyküsünü biliyoruz. Havza'dan Amasya'ya geçişini, Amasya'da 22 Haziran 1919'da Amasya ihtilal bildirisini yayınlamasını, oradan Erzurum'a gidişini, Erzurum Kongresi'ni gerçekleştirmesini, sonunda İstanbul'un baskılarına dayanamayarak askerlik görevinden istifa edip, milletin içine (sine-i millete) rütbesiz bir kişi olarak girişini... Daha sonra; Ankara'da meclisin kuruluşu, padişahın kendisinin idam edilmesini isteyen şeyhülislam fetvasına onay vermesi... Ulusal Kurtuluş ve Bağımsızlık Savaşı'nın kazanılışı...

Şimdi Mustafa Kemal'i Anadolu'ya İngilizler gönderdi, anlaşmalı gitti diyen akılsız, ahlaksız ve vicdansız hainlere sormak gerekiyor: Bu belgeler karşısında acaba söyleyebilecekleri bir şey olabilir mi?

Vahdettin Gönderdi Konusu

İşte bu konuyu özetleyen bir alıntı: *“Kanaatimizce Türk Kurtuluş Savaşı'nın böyle nirengi noktalarının başında Sultan Vahdettin'in durumu gelir. Hâlâ mektep kitaplarında ‘Vatan satan bir alçak (!)’ olarak anlatılan bu büyük Osmanlı sultanının, ‘Sevr sulh projesi’ teklifi alınınca buna karşı ilk tedbirleri düşünüp planlayan, bunun için M. Kemal Paşa'yı fevkalade selahiyetlerle donatıp Anadolu'ya gönderen hadiseler gelişerek ‘Türk-Yunan Harbi’ne müncer olunca ortaya çıkan Türk kurtuluş Savaşı'nın temelini böylece ilk harcı koymuş bulunan, başarıya ulaşabilmesi içinde de ‘hilafet’ ve ‘saltanat’ın kendisine sağladığı bütün selahiyet ve imkanları kullanarak tepesindeki işgal kuvvetlerinin üç yıl süren baskılarına göğüs geren büyük bir vatansever olduğunu ne yazık ki, Türk çocuklarına söyleyip öğretmekten hâlâ korkuyor ve yalan tarih okutmayı mübah sayıyoruz.”*

Buna paralel bir düşünce de şudur:

“Atatürk yetkiyi padişahattan aldı. Pâdişah Atatürk'ü görevlendirdi. Atatürk bu yetkiyi saraydan alırken lâik bir Cumhuriyet kurmak için almadı. Atatürk padişahattan aldığı yetkiyi kötüye kullanarak Cumhuriyeti ve laikliği getirdi.”

Bunlar çocuksu, tarihi temelden yoksun zayıf tezler olsa da, İslami kesimin şeriat ya da halifelik mücadelesi için yetiştirilmek istenen yüz binlerce gencin beynine ne yazık ki şırınga edilmektedir.

Tarihçi Fustel de Coulanges, öğrencileri eski olaylar hakkında bir yargıya varmaya yeltendikleri zaman şöyle demiş: *“Bir kâğıt parçası (belge) var mı? Başka söz dinlemem.”* Bu konudaki iddia sahipleri bugüne kadar bir belge sunamadılar, sunamazlar da...

Bilindiği gibi Erzurum ve Sivas kongrelerinden sonra Ankara'da toplanan Kuvayı Milliyecilerin birinci amacı, Türk vatanını düşman işgalinden kurtarmaktı. Ama saray ve pâdişah için başlıca hedef İstanbul'un elden çıkarılmamasıdır. Murat Bardakçı, kitabında bu düşünceye *“heyula gibi çöken korku”* adını veriyor ve şöyle anlatıyor:

“Onlar için varsa yoksa İstanbul'dur; Pâdişah Vahdettin'in, kendisinin atadığı sadrazamların ve Babiali'nin endişesi budur. Bütün hareketler, politikalar ve uygulamalar İstanbul'un elden gidebileceği endişesine ve ihtimaline endekslidir. Vahdettin'in hemen her davranışında bu endişenin izi vardır, bunu kendisi de birçok defa ifade etmiştir. Mustafa Kemal'in tek düşüncesi ise vatani düşman işgalinden kurtarmaktır. Bunun için her türlü çareye başvurulmalıdır.”

Bütün bu olup bitenler karşısında pâdişah, İngilizlere yakınlaşıp onların her istediğini yaparak tahtın korunacağını sanıyordu. Oysa İngilizler padişahın İstanbul'dan sürülüp atılmasını istiyordu.

Görüldüğü gibi, Mustafa Kemal ve arkadaşları Anadolu'da binbir güçlükle bağımsızlık savaşını başlatırlarken, bu onurlu savaşa padişahın da en ön safta katılmasını beklerken; Pâdişah Vahdettin, İstanbul'u, kendi tahtını ve geleceğini düşünüyordu. O İngilizlere güveniyordu, ama İngilizler padişah için “...zayıf bir karaktere ve çok az cesarete sâhip...” diyorlardı.

Vatanseverlik Yorumları-Vahdettin-Atatürk

Vahdettin hain olduğu için mi tüm bu işleri yapmıştı? Bu konuda yansız bir yargıya varabilmek için günün koşullarını çok iyi değerlendirmek gerekir.

Pâdişah Vahdettin kısıtlı bir dünya görüşüne sahipti. Türk ulusunun yeniden dirilişi için hiçbir kuvvet ve kudretinin kalmadığına, kurtuluşun o dönemin süper gücü İngiltere'ye dayanmakla olanaklı olduğuna inanıyordu.

Mustafa Kemal ise, İngilizlerle ya da herhangi bir yabancı devletle işbirliği yapılarak bağımsızlık savaşının kazanılabileceğine ve ülkenin bütünlüğünün korunabileceğine inanmıyordu. İşte Osmanlı İmparatorluğu'nun son padişahı Vahdettin'le Mustafa Kemal arasındaki fark...

Pâdişah tarafından görevden alınmasına karşı Mustafa Kemal aynı gece 22.50'de ulusa ve orduya aşağıdaki bildiriye yayınladı.

Milletin Bağrına Dönüş

“...Ulusal mücadele uğrunda, ulusla birlikte serbestçe çalışmaya resmî ve askerlik sanım artık engel olmaya başladı. Bu kutsal amaç için ulusla birlikte sonuna dek çalışmaya, mukaddesatın adına söz verdiğimden, pek tutkunu bulunduğum ulu askerlik görevimden bugün istifa ettim.

Bundan sonra kutsal millî gayemiz için her türlü özveriyle çalışmak üzere, ulusun bağına bir savaşçı er gibi bulunmakta olduğumu arz ve ilan ederim.”

Bununla da kalınmadı, İstanbul Divan-ı Harbi, Mustafa Kemal’i yokluğunda yargıladı ve onun hakkında idam kararı verdi. Pâdişah Vahdettin de bu kararı 24 Mayıs 1920’de onayladı. Nasıl oluyor da, Anadolu’yu örgütlemesi için padişahın gönderdiği bir kişi idam kararına çarpıtılıyor? Nasıl oluyor da, Mustafa Kemal’in idam kararını padişah onaylıyor?

Mustafa Kemal’e Bol Para Verilmiş-40.000 Altın Hikayesi

Kimi yazarlar, Anadolu’ya geçerken Vahdettin tarafından Mustafa Kemal’e bol para verildiğini yazarlar. Bu paranın 40.000 altın olduğunu; Vahdettin’in bu parayı çok değerli yarış atlarını satarak Mustafa Kemal’e verdiğini belirtirler.

40.000 altının elde edilmesi için yapılan hesaplara ve o günün rayiçlerine göre en az 15 yarış atının o günlerde satılması gerekiyor, oysa Vahdettin’in yarış atı beslediğine dair hiçbir bilgi ve belge yoktur.

Turgut Özakman, belgelere dayanan yapıtında “40.000 altın nasıl taşınabilir?” başlığıyla yapılan hesabı aktarır, şöyle ki bir Reşat altınının 7,6 gram olduğuna dayanılarak yapılan hesap aynen aşağıdadır.

40.000 altın x 7,6gr = 304.000 gram yâni 304 kilo eder.

Altınların herhalde sandıklara yerleştirilmiş olması gerekir. Her sandık, 50 kilo olsa, 304 kilo altın, 6 sandık eder. 6 sandık dolusu altın, saraydan Şişli’deki eve, Şişli’den Galata rıhtımına, oradan Samsun’daki Mıntika Palas oteline, oradan Havza’ya, Amasya’ya, Erzurum’a, Kırşehir’e, Kayseri’ye, Sivas’a ve Ankara’ya nasıl taşınır? Bunları kimler taşır? Hiç kimsenin ilgi ve merakını çekmez, biri bile “bunlar nedir?” diye sormaz mı? Örneğin Refet Paşa, Karabekir Paşa, Rauf Bey bu esrarlı sandıklardan anılarında neden hiç söz etmiyorlar? Mustafa Kemal sandıklarda altın olduğunu arkadaşlarına söylediyse, neden hiçbiri bugüne kadar bu altınlar konusuna değinmedi? Neden gerektikçe altınları harcamadılar da, ona buna el açtılar, muhtaç oldular?

“Mustafa Kemal’e İçişleri Bakanlığı ödeneğinden verilen 1.000 lira. Vahdettinciler bu 1000 TL’yi, tarihten gizlenen bir paranın açığa çıkması gibi değerlendirmek isterler. Oysa, Mustafa Kemal’in bu paranın harcanması ile ilgili telgrafı 28 Mayıs 1919 tarihli Osmanlı bakanlar kurulunda görüşülmüş, gereğine karar verilmiş ve tutanağa geçirilmiştir. Böylece, Osmanlı devletinin kayıtlarına geçmiştir. Gizli saklısı yoktur.”

Erzurum Kongresi’nin bitiminden sonra Erzurum’dan hareket eden Mustafa Kemal ve heyetinin paralarının olmadığı bilinmektedir. Erzurum Kongresi’nin tüm aşamalarını bilen, Erzurum Kongresi’ne, Mustafa Kemal’in katılabilmesi için delegeliğini ona veren, sonraları Erzurum milletvekili olarak mecliste görev yapan Cevat Dursunoğlu’nun belirttiği gibi Erzurum’dan ayrılırken, heyete emekli binbaşı Süleyman Bey, 900 lira tutan bütün parasını vermişti. Erzurum Müdafaa-i Hukuk Derneği üyeleri de kendi aralarından 100 lira toplayarak toplam 1000 lirayı Mustafa Kemal’in heyetine vermişlerdi.

Rauf Orbay’ın Söyledikleri

Rauf Orbay da, İstanbul’dan hareketinden önce Mustafa Kemal’in kendisine, “Para meselesini ne yapacağız? Girişeceğimiz işlerde şüphesiz ki paraya ihtiyacımız olacak. Fakat biliyorsun, bende biraz para vardı, hepsini Minber (gazetesi) yuttu. Sen de benden farklı değilsin. Aylıklarımızla ne yapabiliriz?” dediğini anlattıktan sonra şu bilgiyi veriyor:

“Topçuoğlu Nazmi Bey, hiç tereddüt etmeden, ‘O ciheti hiç düşünmeyin. Ne lazımsa ben temin ederim, merak etmeyin,’ demiş ve bana kendi kesesinden beş bin lira vermişti. Biz, Amasya’dan itibaren her işimizi bu para ile gördük. Bu para bitince, Sivas Kongresi’ne giderken, Erzurum Müdafaa-i Hukuk heyeti bize bin lira kadar bir para temin etmişti.”

SONSÖZ

Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı sırasında onun genel sekreterliğini yapmış olan Yusuf Hikmet Bayur, “*Atatürk en büyük siyasî yeteneğini İstanbul’da geçirdiği bu altı ay boyunca göstermişti,*” der.

İnönü de hatıralarında Atatürk'ün İstanbul’da siyasî girişimler üzerinde durduğunu belirtir.

Mustafa Kemal, İstanbul’daki zorlu geçen bu 6 aylık yaşamında bir “siyaset ustası” olduğunu gösterdi. Askerlik alanında birikimleri yanında siyaset alanında da deneyimler kazandı.

Kitapta son yıllarda hızla yayılan alternatif tarihçilerin, ulusal savaşın bu hazırlık dönemiyle ilgili olarak ortaya attıkları soru işaretleri, yanıltmalar ve saptırmalar teker teker ele alınıp yanıtlanmıştır.

İstanbul’daki 6 aylık dönem, Mustafa Kemal’in liderliğini, askeri planlama dehasını, öngörüsünü, arkadaşları arasındaki önderliğini bir kez daha kanıtlamıştır.

KAYNAKÇA

SAMSUN’DAN ÖNCE BİLİNMEYEN 6 AY

Alev COŞKUN

Cumhuriyet Kitapları-4. Baskı: Kasım 2008